Konvexita v konečné dimenzi
Petr Lachout

- pracovní text k přednášce „ NEKN012 Optimalizace I"

16.října 2011

Obsah

Ve skriptech je použito následující označení:

$\mathbb{R}$ .... reálná čísla
$\mathbb{R}^*$ .... rozšířená reálná čísla
$\mathbb{N}$ .... přirozená čísla
$\mathbb{Z}$ .... celá čísla
$\operatorname{clo}(A)$ .... uzávěr množiny A
$\operatorname{int}(A)$ .... vnitřek množiny A
$\operatorname{rint}(A)$ .... relativní vnitřek množiny A
$\partial(A)$ .... hranice množiny A
$\mathsf{e}_{i:n},\ i = 1, 2, \dots, n$ .... jednotkové vektory v $\mathbb{R}^n$

Kapitola 0

Úvod

Tento text shrnuje základní znalosti a informace o konvexních množinách a konvexních funkcích v konečné dimenzi, které jsou nutné pro výklad základů teorii optimalizace. Většina z uvedených vlastností a vztahů je v platnosti v Hilbertových prostorech či dokonce v Banachových prostorech. Naším cílem je však podat základy nutné pro vysvětlení teorie lineárního programování (Farkasova věta, dualita úloh lineárního programování, simplexová metoda, dopravní problém) a nelineárního programování (Lagrangeova funkce, Lagrangeovy multiplikátory, globální podmínky optimality, lokální podmínky optimality, podmínky regularity). Vše chceme vyložit v konečné dimenzi a tak i konvexní množiny a konvexní funkce budeme studovat pouze v konečné dimenzi. Pro obecnější pojetí musí zvídavý čtenář použít jinou vhodnou literaturu.

V textu očekáváme základní znalosti z lineární algebry, lineárních vektorových prostorů a zejména z teorie reálných matic.

Kapitola 1

Konvexní množiny

1.1 Různé obaly obecné množiny

Nejdříve si pro obecnou množinu připomeňme definice používaných obalů množiny.

Definice 1.1 *Pro neprázdnou množinu $S \subset \mathbb{R}^n$ definujeme:*

$$\underline{\textit{lineární obal}} \quad \ldots \quad \mathcal{L}(S) = \left\{ \sum_{s \in I} \lambda(s)s \ : \ \lambda(s) \in \mathbb{R} \ \forall\, s \in I\,, \ I \subset S \ \textit{konečná} \right\},$$

$$\underline{\textit{afinní obal}} \quad \ldots \quad \mathsf{Aff}\,(S) = \left\{ \sum_{s \in I} \lambda(s)s \ : \ \lambda(s) \in \mathbb{R} \ \forall\, s \in I\,, \ \sum_{s \in I} \lambda(s) = 1\,, \ I \subset S \ \textit{konečná} \right\},$$

$$\underline{\textit{nezáporný obal}} \quad \ldots \quad \mathrm{pos}\,(S) = \left\{ \sum_{s \in I} \lambda(s)s \ : \ \lambda(s) \geq 0 \ \forall\, s \in I\,, \ I \subset S \ \textit{konečná} \right\},$$

$$\underline{\textit{konvexní obal}} \quad \ldots \quad \mathrm{conv}\,(S) = \left\{ \sum_{s \in I} \lambda(s)s \ : \ \lambda(s) \geq 0 \ \forall\, s \in I\,, \ \sum_{s \in I} \lambda(s) = 1\,, \ I \subset S \ \textit{konečná} \right\}.$$

Pro prázdnou množinu definici rozšiřujeme následovně

$$\mathcal{L}(\emptyset) = \mathrm{pos}\,(\emptyset) = \{\mathbf{0}\}\ ,\ \mathsf{Aff}\,(\emptyset) = \mathrm{conv}\,(\emptyset) = \emptyset.$$

Připomeňme, že $\mathcal{L}(S)$ je nejmenší podprostor obsahující S a $\mathsf{Aff}\,(S)$ je nejmenší lineál (afinní podprostor) obsahující S. Význam obalů $\mathrm{pos}\,(S)$ a $\mathrm{conv}\,(S)$ si vysvětlíme za chvíli.

1.2 Definice konvexní množiny a její základní vlastnosti

Začněme definicí pojmu konvexní množiny.

Definice 1.2 *Řekneme, že množina $A \subset \mathbb{R}^n$ je <u>konvexní</u>, jestliže pro každé dva body $x, y \in A$ a $0 < \lambda < 1$ platí $\lambda x + (1-\lambda)y \in A$.*

Poznamenejme, že také prázdná množina vyhovuje definici a je tedy konvexní množinou.

Definice konvexnosti množiny je ekvivalentní s tím, že libovolná konvexní kombinace konečně bodů z množiny A leží opět v A.

Lemma 1.3 *Nechť $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina. Potom pro každé $k \in \mathbb{N}$, $a_1, a_2, \ldots, a_k \in A$ a $\lambda_1, \lambda_2, \ldots, \lambda_k \in [0,1]$, $\sum_{i=1}^k \lambda_i = 1$ je bod $\sum_{i=1}^k \lambda_i a_i \in A$.*

Důkaz: Důkaz provedeme indukcí.

1. Pro $k = 1$ je tvrzení triviální.
2. Pro $k = 2$ tvrzení platí, jedná se přímo o definici konvexnosti množiny.
3. Nechť je tvrzení již dokázáno pro $k \in \mathbb{N}$.
   Vezměme $a_1, a_2, \ldots, a_{k+1} \in A$ a $\lambda_1, \lambda_2, \ldots, \lambda_{k+1} \in [0,1]$, $\sum_{i=1}^{k+1} \lambda_i = 1$.
   (a) Pokud $\lambda_{k+1} = 1$, pak $\sum_{i=1}^{k+1} \lambda_i a_i = a_{k+1} \in A$.
   (b) Pokud $\lambda_{k+1} < 1$, pak můžeme psát
   $$\sum_{i=1}^{k+1} \lambda_i a_i = (1 - \lambda_{k+1}) \sum_{i=1}^{k} \frac{\lambda_i}{1 - \lambda_{k+1}} a_i + \lambda_{k+1} a_{k+1}.$$
   Uvědomme si, že $\sum_{i=1}^k \frac{\lambda_i}{1-\lambda_{k+1}} = 1$.
   Proto použitím indukčního předpokladu dostaneme, že $\sum_{i=1}^k \frac{\lambda_i}{1-\lambda_{k+1}} a_i \in A$.
   Studovaný bod je tedy konvexní lineární kombinací dvou bodů z množiny A. Proto přímo z definice konvexnosti množiny plyne, že
   $$\sum_{i=1}^{k+1} \lambda_i a_i = (1 - \lambda_{k+1}) \sum_{i=1}^{k} \frac{\lambda_i}{1 - \lambda_{k+1}} a_i + \lambda_{k+1} a_{k+1} \in A.$$
   Ukázali jsme tedy, že tvrzení platí i pro $k + 1$.

Platnost tvrzení je tímto dokázána.

Q.E.D.

Povšimněme si základních vlastností konvexních množin. Nejdříve si povšimněme, že aritmetický součet konvexních množin je opět konvexní množina.

Lemma 1.4 *Když $A, B \subset \mathbb{R}^n$ jsou konvexní množiny a $\alpha, \beta \in \mathbb{R}$, potom*

$$\alpha A + \beta B = \{\alpha a + \beta b \,:\, a \in A,\ b \in B\}$$

je také konvexní množina. Speciálně, αA, $A + B$, $A - B$ (Pozor! Odlišovat od množinového rozdílu $A \setminus B$!) jsou konvexní množiny.

Důkaz: Ověříme definici konvexní množiny. Vezměme $x, y \in \alpha A + \beta B$ a $0 < \lambda < 1$.
Potom $x = \alpha a_1 + \beta b_1$, $y = \alpha a_2 + \beta b_2$ pro vhodná $a_1, a_2 \in A$, $b_1, b_2 \in B$. Proto platí

$$\begin{aligned} \lambda x + (1-\lambda) y &= \lambda(\alpha a_1 + \beta b_1) + (1-\lambda)(\alpha a_2 + \beta b_2) \\ &= \alpha(\lambda a_1 + (1-\lambda) a_2) + \beta(\lambda b_1 + (1-\lambda) b_2) \in \alpha A + \beta B, \end{aligned}$$

neboť $\lambda a_1 + (1-\lambda) a_2 \in A$, $\lambda b_1 + (1-\lambda) b_2 \in B$, protože A i B jsou konvexní množiny.

Q.E.D.

Uvědomme si ještě, které množinové operace zachovávají konvexitu.

Lemma 1.5 *Nechť $I \neq \emptyset$ je indexová množina a pro každé $i \in I$ je dána konvexní množina $A_i \subset \mathbb{R}^n$. Potom také $\bigcap_{i \in I} A_i$ je konvexní množinou.*

Důkaz: Nechť $x, y \in \bigcap_{i \in I} A_i$ a $0 < \lambda < 1$.
Pak ovšem pro každé $i \in I$ je $x, y \in A_i$.
Z konvexnosti množin A_i plyne, že $\lambda x + (1 - \lambda) y \in A_i$ pro každé $i \in I$.
Závěrem $\lambda x + (1 - \lambda) y \in \bigcap_{i \in I} A_i$.

Q.E.D.

Lemma 1.6 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina, potom také* $\mathrm{clo}\,(A)$ *je konvexní množina.*

Důkaz: Vezměme $x, y \in \mathrm{clo}\,(A)$ a $0 < \lambda < 1$.
Pak existují posloupnosti $x_n, y_n \in A$, $n \in \mathbb{N}$ takové, že $\lim\limits_{n \to +\infty} x_n = x$, $\lim\limits_{n \to +\infty} y_n = y$.
Množina A je konvexní, a tak pro každé $n \in \mathbb{N}$ je $\lambda x_n + (1 - \lambda) y_n \in A$.
Limitním přechodem dostáváme

$$\lim_{n \to +\infty} \lambda x_n + (1 - \lambda) y_n = \lambda x + (1 - \lambda) y \in \mathrm{clo}\,(A)\,.$$

Ověřili jsme, že $\mathrm{clo}\,(A)$ je konvexní množina.

Q.E.D.

Lemma 1.7 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina, potom také* $\mathrm{int}\,(A)$ *je konvexní množina.*

Důkaz: Vezměme $x, y \in \mathrm{int}\,(A)$ a $0 < \lambda < 1$.
Pak existuje $\varepsilon > 0$ takové, že $\mathcal{U}_\varepsilon\,(x) \subset A$ i $\mathcal{U}_\varepsilon\,(y) \subset A$.
Množina A je konvexní, proto platí

$$\lambda \mathcal{U}_\varepsilon\,(x) + (1 - \lambda) \mathcal{U}_\varepsilon\,(y) = \mathcal{U}_\varepsilon\,(\lambda x + (1 - \lambda) y) \subset A.$$

Tudíž jsme zjistili, že $\lambda x + (1 - \lambda) y \in \mathrm{int}\,(A)$.

Tím jsme ověřili, že $\mathrm{int}\,(A)$ je konvexní množina.

Q.E.D.

Uvědomme si, že sjednocení množin, množinový rozdíl, doplněk množin nebo hranice množiny konvexitu nezachovávají. Čtenář jistě sám nalezne řadu jednoduchých příkladů.

Ještě si uveďme definici dimenze a relativního vnitřku konvexní množiny.

Definice 1.8 *Dimenzí neprázdné konvexní množiny $A \subset \mathbb{R}^n$ rozumíme dimenzi nejmenšího lineálu (afinního podprostoru), který obsahuje množinu A, tj. dimenzi* $\mathsf{Aff}\,(A)$.

Pro prázdnou množinu dimenzi nezavádíme.

Definice 1.9 *Relativním vnitřkem neprázdné konvexní množiny $A \subset \mathbb{R}^n$ rozumíme vnitřek této množiny vzhledem k nejmenšímu lineálu (afinnímu podprostoru), který obsahuje množinu A, tj. vzhledem k $\mathsf{Aff}\,(A)$. Relativní vnitřek označujeme $\mathrm{rint}\,(A)$.*

Pro prázdnou množinu klademe $\mathrm{rint}\,(\emptyset) = \emptyset$.

Uvedené definice jsou vhodné pouze pro konvexní množiny. Pro obecné množiny jsou pojmy dimenze a relativního vnitřku také uvažovány. Je však třeba definice formulovat opatrněji, podstatně složitějším způsobem.

Lemma 1.10 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina, potom také $\mathrm{rint}\,(A)$ je konvexní množina.*

Důkaz: Relativní vnitřek množiny A je jejím vnitřkem vzhledem k lineálu $\mathsf{Aff}\,(A)$. Je tedy konvexní množinou podle lemmatu 1.7.

Q.E.D.

Lemma 1.11 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je neprázdná konvexní množina, potom také $\mathrm{rint}\,(A)$ je neprázdná konvexní množina.*

Důkaz: Podle lemmatu 1.10 již víme, že $\mathrm{rint}\,(A)$ je konvexní množina. Musíme ukázat pouze jeho neprázdnost. Rozlišíme tři případy.

1) Množina je jednobodová, označme $A = \{a\}$. Pak také $\mathrm{rint}\,(A) = \{a\}$.

2) Množina A má dimenzi n, tj. $\mathsf{Aff}\,(A) = \mathbb{R}^n$.

   Pak existují body $a_0, a_1, \ldots, a_n \in A$ tak, že $\mathsf{Aff}\,(a_0, a_1, \ldots, a_n) = \mathbb{R}^n$.

   Množina A je konvexní a tak $\mathrm{conv}\,(a_0, a_1, \ldots, a_n) \subset A$. Potom však

$$\mathrm{int}\,(A) \supset \mathrm{int}\,(\mathrm{conv}\,(a_0, a_1, \ldots, a_n)) = \left\{ \sum_{i=0}^{n} \lambda_i a_i \,:\, \lambda_i > 0 \;\forall\, i = 0, 1, \ldots, n\,,\; \sum_{i=0}^{n} \lambda_i = 1 \right\} \neq \emptyset.$$

3) Množina A obsahuje alespoň dva body, ale její dimenze m je menší nežli n.

   Lineál $\mathsf{Aff}\,(A)$ je posunutým podprostorem prostoru $\mathbb{R}^n$, který je izomorfní s prostorem $\mathbb{R}^m$.

   Proto můžeme problém uvažovat pouze v rámci (v souřadném systému) lineálu $\mathsf{Aff}\,(A)$.

   Změnou souřadnic dostáváme $A \subset \mathbb{R}^m$ a $\mathsf{Aff}\,(A) = \mathbb{R}^m$. Tuto situaci jsme již vyřešili v předchozím případě.

Q.E.D.

Lemma 1.12 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní, $a \in \mathrm{int}\,(A)$ a $x \in \partial\,(A)$, potom existuje $\rho > 0$ takové, že*

$$\{\lambda a + (1-\lambda)x + \lambda u \,:\, 0 < \lambda \leq 1, \,,\; u \in \mathcal{U}_\rho\,(\mathbf{0})\} \subset \mathrm{int}\,(A)\,.$$

Důkaz: Předpokládáme $a \in \mathrm{int}\,(A)$ a $x \in \partial\,(A)$, potom existuje $\rho > 0$ a posloupnost $v_i \in A$, $i \in \mathbb{N}$ takové, že $\mathcal{U}_\rho\,(a) \subset \mathrm{int}\,(A)$ a $v_i \to x$ když $i \to +\infty$.
Pak pro každé $i \in \mathbb{N}$ máme

$$\{\lambda a + (1-\lambda)v_i + \lambda u \,:\, 0 < \lambda \leq 1, \,,\; u \in \mathcal{U}_\rho\,(\mathbf{0})\} \subset \mathrm{int}\,(A)\,.$$

Odtud

$$\begin{aligned} \operatorname{int}(A) &\supset \bigcup_{i=1}^{+\infty} \left\{ \lambda a + (1-\lambda)v_i + \lambda u \;:\; 0 < \lambda \leq 1, \;,\; u \in \mathcal{U}_\rho(\mathbf{0}) \right\} \\ &\supset \left\{ \lambda a + (1-\lambda)x + \lambda u \;:\; 0 < \lambda \leq 1, \;,\; u \in \mathcal{U}_\rho(\mathbf{0}) \right\}. \end{aligned}$$

Q.E.D.

Speciálním důsledkem tohoto lemmatu je následující pozorování.

Lemma 1.13 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina, $a \in \operatorname{int}(A)$ a $s \in \mathbb{R}^n$, potom existují pouze dvě možnosti. Buď*

$$\{a + ts \;:\; t \geq 0\} \subset \operatorname{int}(A)$$

nebo existuje $t_0 > 0$ takové, že

$$\{a + ts \;:\; 0 \leq t < t_0\} \subset \operatorname{int}(A)\,, \;\; a + t_0 s \in \partial(A)\,, \;\; \{a + ts \;:\; t \geq t_0\} \subset \mathbb{R}^n \setminus \operatorname{clo}(A)\,.$$

Důkaz: Nechť existuje $t_0 > 0$ takové, že $a + t_0 s \in \partial(A)$. Pak podle lemmatu 1.12

$$\{a + ts \;:\; 0 \leq t < t_0\} \subset \operatorname{int}(A)\,.$$

Kdyby existovalo $t_1 > t_0$ takové, že $a + t_1 s \in A$, pak podle lemmatu 1.12

$$\{a + ts \;:\; 0 \leq t < t_1\} \subset \operatorname{int}(A)\,.$$

Speciálně by muselo být $a + t_0 s \in \operatorname{int}(A)$, což by byl spor.

Lemma je tím dokázáno.

Q.E.D.

Lemma 1.14 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina, potom platí*

$$\operatorname{clo}(\operatorname{rint}(A)) = \operatorname{clo}(A)\,.$$

Důkaz: Rozlišme čtyři případy.

1. Když $A = \emptyset$, pak

$$\operatorname{clo}(\operatorname{rint}(A)) = \operatorname{clo}(A) = \emptyset.$$

2. Když je množina jednobodová, řekněme $A = \{a\}$, pak

$$\operatorname{clo}(\operatorname{rint}(A)) = \operatorname{clo}(A) = \{a\}\,.$$

3. Nechť $\operatorname{int}(A) \neq \emptyset$ a A obsahuje alespoň dva body.
   To znamená, že $\operatorname{rint}(A) = \operatorname{int}(A)$.
   Vezměme tedy $\tilde{a} \in \operatorname{int}(A)$. K němu existuje $\delta > 0$ tak, že $\mathcal{U}_\delta(\tilde{a}) \subset A$.
   Pro každou množinu je $\operatorname{clo}(\operatorname{int}(A)) \subset \operatorname{clo}(A)$, stačí ukázat opačnou inkluzi.
   Vezměme $x \in \operatorname{clo}(A)$.
   Podle lemmatu 1.13, pro každé $0 < \lambda < 1$ je $\lambda\tilde{a} + (1-\lambda)x \in \operatorname{int}(A)$.
   To ale znamená, že $x \in \operatorname{clo}(\operatorname{int}(A))$.
   Jinak řečeno, ukázali jsme požadovanou inkluzi $\operatorname{clo}(\operatorname{int}(A)) \supset \operatorname{clo}(A)$.

4. Nechť $\operatorname{int}(A) = \emptyset$ a A obsahuje alespoň dva body.
   V tomto případě stačí uvažovat úlohu vzhledem k lineál nejmenší dimenze, který obsahuje A.
   Vzhledem k tomuto lineálu již platí $\operatorname{int}(A) \neq \emptyset$.
   Tím jsme úlohu převedli na předchozí případ.

Prošli jsme všechny možné případy a tak je tvrzení dokázáno.

Q.E.D.

Lemma 1.15 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina, potom platí*

$$\operatorname{rint}(\operatorname{clo}(A)) = \operatorname{rint}(A).$$

Důkaz: Rozlišme čtyři případy.

1. Když $A = \emptyset$, pak
$$\operatorname{rint}(\operatorname{clo}(A)) = \operatorname{rint}(A) = \emptyset.$$
2. Když je množina jednobodová, řekněme $A = \{a\}$, pak
$$\operatorname{rint}(\operatorname{clo}(A)) = \operatorname{rint}(A) = \{a\}.$$
3. Nechť $\operatorname{int}(A) \neq \emptyset$ a A obsahuje alespoň dva body.
   To znamená, že $\operatorname{rint}(A) = \operatorname{int}(A)$.
   Zřejmě platí $\operatorname{int}(\operatorname{clo}(A)) \supset \operatorname{int}(A)$. Musíme ukázat pouze opačnou inkluzi.
   Vezměme $y \in \operatorname{int}(\operatorname{clo}(A))$ a $a \in \operatorname{int}(A)$.
   Pak podle lemmatu 1.13 je buď
$$\{a + t(y - a) \,:\, t \geq 0\} \subset \operatorname{int}(A)$$
   nebo existuje $t_0 > 1$ takové, že
$$\{a + t(y - a) \,:\, 0 \leq t < t_0\} \subset \operatorname{int}(A).$$
   Oba případy však znamenají, že $y \in \operatorname{int}(A)$.
   Jinak řečeno, ukázali jsme požadovanou inkluzi $\operatorname{int}(\operatorname{clo}(A)) \subset \operatorname{int}(A)$.
4. Nechť $\operatorname{int}(A) = \emptyset$ a A obsahuje alespoň dva body.
   V tomto případě stačí uvažovat úlohu vzhledem k lineálu nejmenší dimenze, který obsahuje A.
   Vzhledem k tomuto lineálu již platí $\operatorname{int}(A) \neq \emptyset$.
   Tím jsme úlohu převedli na předchozí případ.

Prošli jsme všechny možné případy a tak je tvrzení dokázáno.

Q.E.D.

Nyní si ukážeme význam pojmu konvexní obal množiny.

Věta 1.16: *Když $S \subset \mathbb{R}^n$, pak* conv (S) *je roven nejmenší konvexní množině obsahující* S.

Důkaz:

1) Zřejmě $S \subset \operatorname{conv}(S)$. Pro $s \in S$ stačí v definici položit $I = \{s\}$.

2) Ukážeme, že množina conv (S) je konvexní.

   Vezměme dva body $x, y \in \operatorname{conv}(S)$, $x = \sum_{i=1}^{k} \lambda_i s^i$, $y = \sum_{j=1}^{r} \varphi_j z^j$ a $\alpha \in [0,1]$, pak

$$\alpha x + (1-\alpha) y = \sum_{i=1}^{k} \alpha \lambda_i s^i + \sum_{j=1}^{r} (1-\alpha) \varphi_j z^j = \sum_{m=1}^{k+r} \rho_m v^m \in \operatorname{conv}(S),$$

$$\text{neboť } v^1, \ldots, v^{k+r} \in S, \; \rho_1 \geq 0, \ldots, \rho_{k+r} \geq 0, \; \sum_{i=1}^{k+r} \rho_i = 1,$$

   kde $\rho_1 := \alpha\lambda_1, \ldots, \rho_k := \alpha\lambda_k$, $\rho_{k+1} := (1-\alpha)\varphi_1, \ldots, \rho_{k+r} := (1-\alpha)\varphi_r$,
   $v^1 := \hat{s}_1, \ldots,\; v^k := \hat{s}_k,\; v^{k+1} := z^1,\; \ldots,\; v^{k+r} := z^r$.

3) Když $B \supset S$ je konvexní, pak $B \supset \operatorname{conv}(S) \supset S$ podle lemmatu 1.3.

Tudíž conv (S) je roven nejmenší konvexní množině obsahující S.

Q.E.D.

Jelikož se pohybujeme v konečné dimenzi n, stačí ke konstrukci konvexního obalu uvažovat pouze konvexní lineární kombinace $n+1$ bodů z dané množiny.

Věta 1.17 (Caratheodory): *Pro $S \subset \mathbb{R}^n$ platí*

$$\operatorname{conv}(S) = \left\{ \sum_{s \in I} \lambda(s) s \;:\; \lambda(s) \geq 0 \;\forall\, s \in I\,,\; \sum_{s \in I} \lambda(s) = 1\,,\; I \subset S\,,\; \operatorname{card}(I) \leq n+1 \right\}.$$

Důkaz: Nechť $x \in \operatorname{conv}(S)$.
Pak podle definice 1.1 existují $N \in \mathbb{N}$, $s^1, s^2, \ldots, s^N \in S$ a $\lambda_1 \geq 0$, $\lambda_2 \geq 0$, $\ldots$, $\lambda_N \geq 0$, $\sum_{i=1}^{N} \lambda_i = 1$ takové, že $x = \sum_{i=1}^{N} \lambda_i s^i$.

1. Když $N \leq n+1$, pak je již bod x vyjádřen patřičným způsobem.

2. Nechť $N > n+1$.

   Pak existují $\nu_1, \nu_2, \ldots, \nu_N \in \mathbb{R}$ takové, že alespoň jedno z nich je nenulové a

$$\sum_{i=1}^{N} \nu_i = 0, \quad \sum_{i=1}^{N} \nu_i s^i = 0.$$

   Potom však nutně existuje $j \in \{1, 2, \ldots, N\}$ tak, že $\nu_j < 0$.

   Tudíž pro vektory $\lambda = (\lambda_1, \lambda_2, \ldots, \lambda_N)^\top$, $\nu = (\nu_1, \nu_2, \ldots, \nu_N)^\top$ platí

$$0 \leq \Delta = \max\{t \geq 0 \;:\; \lambda + t\nu \geq 0\} < +\infty.$$

Označme $\mu = \lambda + \Delta\nu$. Pak

$$\mu \geq 0, \quad \sum_{i=1}^{N} \mu_i = 1, \quad \sum_{i=1}^{N} \mu_i s^i = x.$$

Alespoň jeden z těchto koeficientů je však nulový a tak jsme bod x vyjádřili pomocí $N-1$ bodů z S. Takto postupně redukujeme body z S, z nichž je nakombinován bod x, dokud není těchto bodů nejvýše $n+1$.

Tím je tvrzení věty dokázáno.

Q.E.D.

1.3 Konvexní polyedrické množiny

Definice 1.18 *Množina $A \subset \mathbb{R}^n$ se nazývá*

i) konvexní polyedrická množina, existuje-li konečný počet uzavřených poloprostorů $H_1, H_2, \ldots, H_k$ tak, že $A = \bigcap_{i=1}^{k} H_i$.

ii) konvexní polyedr, existuje-li konečná množina $S \subset \mathbb{R}^n$ taková, že $A = \mathrm{conv}\,(S)$.

Připomeňme, že každý uzavřený poloprostor je tvaru $\{x \in \mathbb{R}^n \,:\, \gamma^\top x \geq b\}$, kde $\gamma \in \mathbb{R}^n$, $\gamma \neq \mathbf{0}$, $b \in \mathbb{R}$.

Lemma 1.19 *Konvexní polyedrická množina je uzavřená množina.*

Důkaz: Konvexní polyedrická množina je průnikem uzavřených množin a tak je nutně také uzavřená.

Q.E.D.

Lemma 1.20 *Konvexní polyedr je kompaktní množina.*

Důkaz: Uvažujme konvexní polyedr $P = \mathrm{conv}\,(S)$, kde $S \subset \mathbb{R}^n$ je konečná množina.
Nechť $x_j \in P$, $j \in \mathbb{N}$.
Podle věty 1.16 víme, že tyto body lze reprezentovat jako konvexní lineární kombinace $x_j = \sum_{s\in S} \lambda_j(s)s$.
Množina S je konečná, pro každé $s \in S$, $j \in \mathbb{N}$ jsou $0 \leq \lambda_j(s) \leq 1$ a $\sum_{s\in S} \lambda_j(s) = 1$.
Dokážeme proto vybrat podposloupnost j_m, $m \in \mathbb{N}$ takovou, že

$$\text{pro každé } s \in S \text{ máme při } m \to +\infty \text{ konvergenci } \lambda_{j_m}(s) \to \lambda(s) \in [0,1].$$

Potom platí

$$\sum_{s\in S} \lambda(s) = \sum_{s\in S} \lim_{m\to+\infty} \lambda_{j_m}(s) = \lim_{m\to+\infty} \sum_{s\in S} \lambda_{j_m}(s) = 1,$$
$$\lim_{m\to+\infty} x_{j_m} = \sum_{s\in S} \lim_{m\to+\infty} \lambda_{j_m}(s)s = \sum_{s\in S} \lambda(s)s \in P.$$

Tím jsme ukázali, že konvexní polyedr je kompaktní množina.

Q.E.D.

1.4 Konvexní kužely

Definice 1.21 *Množina $A \subset \mathbb{R}^n$ se nazývá*

i) kužel (s vrcholem v počátku), jestliže $\mathbf{0} \in A$ a pro každý bod $s \in A$ a $\alpha > 0$ je $\alpha s \in A$.

ii) kužel s vrcholem v bodě p, kde $p \in \mathbb{R}^n$, když $A - p$ je kužel.

iii) konvexní kužel, když je kužel a zároveň také konvexní množina.

iv) konvexní polyedrický kužel, existuje-li konečná množina $S \subset \mathbb{R}^n$ taková, že $A = \operatorname{pos}(S)$.

Poznamenejme, že nejmenším kuželem a zároveň také nejmenším konvexním kuželem i nejmenším konvexním polyedrickým kuželem je kužel $\operatorname{pos}(\emptyset) = \{\mathbf{0}\}$.

Lemma 1.22 *Nechť $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní kužel. Potom pro každé $k \in \mathbb{N}_0$, $a_1, a_2, \dots, a_k \in A$ a $\lambda_1 \geq 0$, $\lambda_2 \geq 0$, $\dots$, $\lambda_k \geq 0$ je bod $\sum_{i=1}^k \lambda_i a_i \in A$.*

Důkaz:

1. Když $k = 0$, pak $\sum_{i=1}^k \lambda_i a_i = \sum_{i=1}^0 \lambda_i a_i = \mathbf{0} \in A$.
2. Když $\alpha = \sum_{i=1}^k \lambda_i = 0$, pak $\lambda_1 = \lambda_2 = \dots = \lambda_k = 0$ a $\sum_{i=1}^k \lambda_i a_i = \mathbf{0} \in A$.
3. Když $\alpha = \sum_{i=1}^k \lambda_i > 0$, pak $\sum_{i=1}^k \frac{\lambda_i}{\alpha} = 1$ a $\frac{\lambda_1}{\alpha} \geq 0, \frac{\lambda_2}{\alpha} \geq 0, \dots, \frac{\lambda_k}{\alpha} \geq 0$.
   Pak z konvexnosti A plyne, že $\sum_{i=1}^k \frac{\lambda_i}{\alpha} a_i \in A$,
   Množina A je také kužel, a tak $\sum_{i=1}^k \lambda_i a_i = \alpha \sum_{i=1}^k \frac{\lambda_i}{\alpha} a_i \in A$.

Q.E.D.

Význam nezáporného lineárního obalu množiny je v tom, že generuje nejmenší konvexní kužel, který danou množinu obsahuje.

Věta 1.23: *Nechť $S \subset \mathbb{R}^n$, pak $\operatorname{pos}(S)$ je nejmenší konvexní kužel, který obsahuje množinu S.*

Důkaz:

1) Množina $\operatorname{pos}(S)$ je evidentně kužel.

2) Množina $\operatorname{pos}(S)$ je konvexní, neboť vezmeme-li dva body $x, y \in \operatorname{pos}(S)$, $x = \sum_{i=1}^k \lambda_i s^i$, $y = \sum_{j=1}^r \varphi_j z^j$ a $\alpha \in [0, 1]$, pak

$$\alpha x + (1-\alpha) y = \sum_{i=1}^k \alpha \lambda_i s^i + \sum_{j=1}^r (1-\alpha)\varphi_j z^j = \sum_{m=1}^{k+r} \rho_m v^m \in \operatorname{pos}(S)\,,$$

$$\text{neboť } v^1, \dots, v^{k+r} \in S\,,\ \rho_1 \geq 0, \dots, \rho_{k+r} \geq 0,$$

kde

$$\rho_1 := \alpha\lambda_1, \dots, \rho_k := \alpha\lambda_k,\ \rho_{k+1} := (1-\alpha)\varphi_1, \dots, \rho_{k+r} := (1-\alpha)\varphi_r,$$
$$v^1 := s_1, \dots, v^k := s_k\,,\ v^{k+1} := z^1, \dots, v^{k+r} := z^r.$$

3) Když $B \supset S$ je konvexní kužel, pak $B \supset \operatorname{pos}(S) \supset S$ podle lemmatu 1.22.

Tudíž $\mathrm{pos}\,(S)$ je konvexním kuželem generovaným množinou S.

Q.E.D.

Proto často o $\mathrm{pos}\,(S)$ hovoříme, jako o konvexním kuželi generovaným množinou S.

Konvexní polyedrický kužel je uzavřená množina. Důkaz však již není tak přímočarý jako u lemmatu 1.19. Uzavřenost umíme ukázat přímo pro konvexní polyedrický kužel, který neobsahuje žádnou přímku. To je ale právě ten případ, který budeme dále potřebovat.

Lemma 1.24 *Konvexní polyedrický kužel, který neobsahuje žádnou přímku, je uzavřená množina.*

Důkaz: Uvažujme konvexní polyedrický kužel $P = \mathrm{pos}\,(S)$, kde $S \subset \mathbb{R}^n$ je konečná množina. Bez újmy na obecnosti můžeme předpokládat, že $\mathbf{0} \notin S$.

Nechť $x_j \in P$, $j \in \mathbb{N}$ takové, že $x_j \to x \in \mathbb{R}^n$ když $j \to +\infty$.
Podle věty 1.23 víme, že tyto body lze reprezentovat jako nezáporné lineární kombinace $x_j = \sum_{s\in S} \lambda_j(s)s$.
Označme $M_j = \max_{s\in S} \lambda_j(s)$ a $M = \sup_{j\in\mathbb{N}} M_j$.

- Ukážeme sporem, že $M < +\infty$.

  Předpokládejme, že $M = +\infty$ a pro $s \in S$, $j \in \mathbb{N}$ označme $\varphi_j(s) = \frac{\lambda_j(s)}{M_j}$.

  Množina S je konečná a pro každé $s \in S$, $j \in \mathbb{N}$ jsou $0 \le \varphi_j(s) \le 1$ a vždy existuje bod tak, že je pro něj váha rovna jedné.

  Dokážeme proto vybrat podposloupnost j_m, $m \in \mathbb{N}$ takovou, že

  pro každé $s \in S$ máme při $m \to +\infty$ konvergenci $\varphi_{j_m}(s) \to \varphi(s) \in [0, 1]$
  a existuje bod $\hat{s} \in S$ takový, že $\varphi(\hat{s}) = 1$.

  Potom platí

  $$\mathbf{0} = \lim_{m\to+\infty} \frac{1}{M_{j_m}} x_{j_m} = \sum_{s\in S} \lim_{m\to+\infty} \varphi_{j_m}(s)s = \sum_{s\in S} \varphi(s)s.$$

  Potom také

  $$\sum_{s\in S\setminus\{\hat{s}\}} \varphi(s)s = -\hat{s}.$$

  To ale znamená, že $\hat{s}, -\hat{s} \in P$. Potom P obsahuje celou přímku určenou směrem $\hat{s}$, neboť P je kužel. To je ale spor s našimi předpoklady.

Přesvědčili jsme se, že $M < +\infty$. Množina S je konečná a pro každé $s \in S$, $j \in \mathbb{N}$ jsou $0 \le \lambda_j(s) \le M$. Dokážeme proto vybrat podposloupnost j_m, $m \in \mathbb{N}$ takovou, že

pro každé $s \in S$ máme při $m \to +\infty$ konvergenci $\lambda_{j_m}(s) \to \lambda(s) \in [0, M]$.

Potom platí

$$\lim_{m\to+\infty} x_{j_m} = \sum_{s\in S} \lim_{m\to+\infty} \lambda_{j_m}(s)s = \sum_{s\in S} \lambda(s)s \in P.$$

Tím jsme ukázali, že konvexní polyedrický kužel, který neobsahuje žádnou přímku, je uzavřená množina.

Q.E.D.

Lemma 1.25 *Konvexní polyedrický kužel je uzavřená množina.*

Důkaz: Konvexní polyedrický kužel je direktním součtem podprostoru a konvexního polyedrického kužele, který neobsahuje žádnou přímku. Podle lemmatu 1.24 jde proto o uzavřenou množinu.

Q.E.D.

1.5 Směry konvexní množiny

Pro teorii optimalizace jsou důležité směry v nichž je konvexní množina neomezená.

Definice 1.26 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je neprázdná množina, pak řekneme, že $s \in \mathbb{R}^n$ je směrem A, jestliže existuje bod $a \in A$ takový, že pro každé $\alpha > 0$ je $a + \alpha s \in A$.*

Množinu všech směrů množiny A budeme označovat $\mathsf{direct}(A)$.

Pro prázdnou množinu klademe $\mathsf{direct}(\emptyset) = \{0\}$.

Směry množiny mají následující vlastnosti.

Lemma 1.27 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$, pak $\mathsf{direct}(A)$ je kužel.*

Důkaz: Když s je směr A, pak každý jeho kladný násobek je opět směrem A.

Q.E.D.

Lemma 1.28 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina, pak $\mathsf{direct}(A)$ je konvexní kužel.*

Důkaz: Víme již, že $\mathsf{direct}(A)$ je kužel, stačí tedy ukázat jeho konvexitu.
Nechť $s, v \in \mathsf{direct}(A)$ a $0 < \lambda < 1$.
Pak existují $x, y \in A$ takové, že pro každé $\alpha > 0$ je $x + \alpha s, y + \alpha v \in A$.
Z konvexity A však plyne, že pro každé $\alpha > 0$ je také $\lambda x + (1-\lambda)y + \alpha(\lambda s + (1-\lambda)v) \in A$.
Tudíž $\lambda s + (1-\lambda)v \in \mathsf{direct}(A)$.
Tím jsme ověřili, že $\mathsf{direct}(A)$ je konvexní kužel.

Q.E.D.

Lemma 1.29 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina, $s \in \mathsf{direct}(A)$ a $a \in \mathrm{rint}(A)$, pak pro každé $\alpha > 0$ je $a + \alpha s \in A$.*

Důkaz: Vektor s je směr množiny A a tak existuje $x \in A$ takové, že pro každé $\alpha > 0$ je $x + \alpha s \in A$.
Bod a je bodem relativního vnitřku množiny A. Existují proto $z \in A$ a $0 < \lambda < 1$ takové, že $a = \lambda z + (1-\lambda)x$.
Jelikož s je směr množiny A a A je konvexní množina, proto pro každé $\alpha > 0$ je

$$a + \alpha s = \lambda z + (1-\lambda)\left(x + \frac{\alpha}{1-\lambda}s\right) \in A.$$

Q.E.D.

Lemma 1.30 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je uzavřená konvexní množina, $s \in \mathsf{direct}(A)$ a $a \in A$, pak pro každé $\alpha > 0$ je $a + \alpha s \in A$.*

Důkaz: Vektor s je směr množiny A a tak existuje $x \in A$ takové, že pro každé $\alpha > 0$ je $x + \alpha s \in A$.
Z konvexnosti množiny A je pro každé $0 < \lambda < 1$ a pro každé $\alpha > 0$

$$\lambda a + (1-\lambda)x + \alpha s = \lambda a + (1-\lambda)\left(x + \frac{\alpha}{1-\lambda}s\right) \in A.$$

Limitním přechodem při $\lambda \to 1-$ s využitím uzavřenosti množiny A dostáváme kýženou vlastnost.

Q.E.D.

Lemma 1.31 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je uzavřená konvexní množina, pak $\mathsf{direct}(A)$ je uzavřený konvexní kužel.*

Důkaz: Pro prázdnou množinu tvrzení platí.
Uvažujme neprázdnou množinu. Podle lemmatu 1.28 již víme, že $\mathsf{direct}(A)$ je konvexní kužel. Je třeba ukázat jeho uzavřenost.
Nechť $s_k \in \mathsf{direct}(A)$, $k \in \mathbb{N}$ a $\lim_{k\to+\infty} s_k = s \in \mathbb{R}^n$.
Vezměme (libovolný) bod $a \in A$. Podle lemmatu 1.30 pro každé $t > 0$ a $k \in \mathbb{N}$ platí $a + ts_k \in A$.
Množina A je uzavřená a tak limitním přechodem dostaneme $a + ts \in A$ pro každé $t > 0$.
Tudíž $s \in \mathsf{direct}(A)$.
Tím jsme ověřili, že $\mathsf{direct}(A)$ je uzavřený konvexní kužel.

Q.E.D.

Uzavřená konvexní množina má užitečnou reprezentaci.

Věta 1.32: *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je uzavřená konvexní množina, pak ji lze rozložit na součet množin*

$$A = \mathsf{L}(A) + \mathsf{K}(A) + \mathsf{btt}(A), \tag{1.1}$$
$$A = \mathsf{L}(A) + \mathsf{K}(A) + \mathrm{conv}(\mathsf{btt}(A)), \tag{1.2}$$

kde

$$\begin{aligned}
\mathsf{L}(A) &= \mathsf{direct}(A) \cap -\mathsf{direct}(A) \quad \textit{je podprostor } \mathbb{R}^n,\\
\mathsf{L}(A)^{\perp} & \quad \textit{je podprostor } \mathbb{R}^n \textit{ kolmý na } \mathsf{L}(A) \textit{ a } \mathbb{R}^n = \mathsf{L}(A) \oplus \mathsf{L}(A)^{\perp},\\
D &= A \cap \mathsf{L}(A)^{\perp} \quad \textit{je projekce } A \textit{ na } \mathsf{L}(A)^{\perp},\\
\mathsf{K}(A) &= \mathsf{direct}(D) = \mathsf{direct}(A) \cap \mathsf{L}(A)^{\perp} \quad \textit{je projekce } A \textit{ na } \mathsf{L}(A)^{\perp},\\
\mathsf{btt}(A) &= \{x \in D : \forall s \in \mathsf{K}(A),\ s \neq 0 \textit{ je } x - s \notin D\}.
\end{aligned}$$

Důkaz: Množina má direktní rozklad

$$A = \mathsf{L}(A) \oplus D.$$

$\mathsf{L}(A)$ je podprostor a D je uzavřená konvexní množina, která neobsahuje žádnou přímku.
Ke každému bodu $d \in D$ přiřadíme

$$\begin{aligned}
\mathsf{M}(d) &= \{s : d - s \in D,\ s \in \mathsf{K}(A)\},\\
\mathsf{m}(d) &= \sup\{\|s\| : d - s \in D,\ s \in \mathsf{K}(A)\}.
\end{aligned}$$

Zvolme nějaký bod $d \in D$ a povšimněme si, že:

1. Předpokládejme, že $\mathsf{m}(d) = +\infty$.

   Pak existuje posloupnost $s_k \in \mathsf{direct}(D)$, $k \in \mathbb{N}$ taková, že $\lim_{k\to+\infty} \|s_k\| = +\infty$.

   Z kompaktnosti jednotkové sféry v $\mathbb{R}^n$ existuje $s \in \mathbb{R}^n$, které je hromadným bodem posloupnosti $\frac{s_k}{\|s_k\|}$, $k \in \mathbb{N}$. Množina $\mathsf{direct}(D)$ je uzavřená a tak $s \in \mathsf{direct}(D)$.

   Potom pro každé $t > 0$ a $k \in \mathbb{N}$ takové, že $t \le \|s_k\|$, platí $d - t\frac{s_k}{\|s_k\|} \in D$.

   Norma uvažovaných směrů konverguje do nekonečna. Proto limitním přechodem zjistíme, že pro každé $t > 0$ platí $d - ts \in D$.

   To znamená, že $-s \in \mathsf{direct}(D)$.

   Zjistili jsme, že by D obsahovalo přímku ve směru s, což je spor, neboť víme, že D žádnou přímku neobsahuje.

   Ukázali jsme, že $\mathsf{m}(d) < +\infty$ a $\mathsf{M}(d)$ je kompakt.

2. Předpokládejme existenci $\Delta > 0$ takového, že $\mathsf{m}(d - s) > \Delta > 0$ pro všechna $s \in \mathsf{M}(d)$.

   Pak existuje posloupnost $s_k \in \mathsf{direct}(D)$, $k \in \mathbb{N}$ taková, že $\|s_k\| > \Delta$, $s_k \in \mathsf{M}\left(d - \sum_{i=1}^{k-1} s_i\right)$.

   Posloupnost $\sum_{i=1}^{k} s_i$, $k \in \mathbb{N}$ nemůže být konvergentní, ale víme, že její členy jsou z kompaktu $\mathsf{M}(d)$. Pak musí mít tato posloupnost alespoň dva různé hromadné body, označme je $\hat{s}, \hat{v}$.

   Uvědomme si, že pro každé $k, l \in \mathbb{N}$, $k \le l$ platí
   $$\sum_{i=k}^{l} s_i \in \mathsf{M}\left(d - \sum_{i=1}^{k-1} s_i\right) \subset \mathsf{direct}(D).$$

   Pak pro každé $k, l \in \mathbb{N}$, $k \le l$ platí
   $$\sum_{i=1}^{l} s_i - \sum_{i=1}^{k-1} s_i \in \mathsf{direct}(D).$$

   Budeme zvyšovat k a l tak, aby se první suma přibližovala k $\hat{s}$ a druhá k $\hat{v}$. Z uzavřenosti množiny směrů dostáváme $\hat{s} - \hat{v} \in \mathsf{direct}(D)$. Obdobně můžeme zajistit, aby se první suma přibližovala k $\hat{v}$ a druhá k $\hat{s}$, a dostat tak $\hat{v} - \hat{s} \in \mathsf{direct}(D)$.

   Zjistili jsme, že by D obsahovalo přímku ve směru $\hat{s} - \hat{v} \neq 0$, což je spor, neboť víme, že D žádnou přímku neobsahuje.

   Ukázali jsme, že $\inf\{\mathsf{m}(d - s) : s \in \mathsf{M}(d)\} = 0$.

3. Zbývá vyšetřit situaci $\inf\{\mathsf{m}(d - s) : s \in \mathsf{M}(d)\} = 0$.

   Pak existuje posloupnost $s_k \in \mathsf{M}(d)$, $k \in \mathbb{N}$ taková, že $\lim_{k\to+\infty} \mathsf{m}(d - s_k) = 0$.

   $\mathsf{M}(d)$ je kompakt a tak tato posloupnost musí mít hromadný bod, označme jej $\hat{s} \in \mathsf{M}(d)$.

   Vezměme $\varepsilon > 0$. Pak pro $\phi \in \mathsf{direct}(D)$, $\|\phi\| = \varepsilon$ je $d - s_k - \phi \notin D$ pro velká $k \in \mathbb{N}$.

   Vhodným zvyšování k v limitě získáme $d - \hat{s} - \phi \notin \mathrm{int}(D)$.

   To znamená $\mathsf{m}(d - \hat{s}) \le \varepsilon$ pro každé $\varepsilon > 0$.

   Zjistili jsme, že $\mathsf{m}(d - \hat{s}) = 0$. To znamená, že $d - \hat{s} \in \mathsf{btt}(A)$.

Podařilo se nám bod vyjádřit jako $d = \hat{d} + \psi$, kde $\hat{d} \in \mathsf{btt}(A)$ a $\psi \in \mathsf{direct}(D) = \mathsf{K}(A)$. Tím je důkaz rozkladu hotov (1.1). Rozklad (1.2) je jeho důsledkem, neboť množina A je konvexní.

Q.E.D.

1.6 Krajní body a krajní směry

Konvexní polyedrické množiny, lze charakterizovat jejich krajními body a krajními směry.

Definice 1.33 *Nechť $A \subset \mathbb{R}^n$ je neprázdná konvexní množina. Řekneme, že bod $s \in A$ je krajním bodem A, jestliže neexistují body $x, y \in A$, $x \neq y$ a $0 < \lambda < 1$ takové, aby $s = \lambda x + (1-\lambda)y$.*

Množinu všech krajních bodů množiny A budeme označovat $\operatorname{ext}(A)$.

Definice 1.34 *Nechť $A \subset \mathbb{R}^n$ je neprázdná konvexní množina. Řekneme, že směr $s \in \mathsf{direct}(A)$ je krajním směrem A, jestliže $s \neq 0$ a neexistují body $x, y \in \mathsf{direct}(A)$, $x, y \notin \operatorname{pos}(\{s\})$ a $\lambda > 0$, $\varphi > 0$ takové, aby $s = \lambda x + \varphi y$.*

Množinu všech krajních směrů množiny A budeme označovat $\operatorname{extd}(A)$.

Věta 1.35: *Konvexní polyedr má konečný počet krajních bodů a je jejich konvexním obalem.*

Důkaz: Nechť $P = \operatorname{conv}(S)$, kde $S \subset \mathbb{R}^n$ je konečná množina.
Z množiny S budeme postupně vylučovat body tak, že dostaneme posloupnost množin $S_0 = S \supset S_1 \supset S_2 \supset \ldots \supset S_K$ a body $\hat{s}_i \in S_{i-1}$ tak, že $S_i = S_{i-1} \setminus \{\hat{s}_i\}$.
Bod $\hat{s}_i \in S_{i-1}$ vybereme tak, aby byl konvexní lineární kombinací ostatních bodů z S_{i-1}. Pokud takový bod neexistuje, konstrukce končí, tj. $i = K$.

1. Uvědomme si, že platí $\operatorname{conv}(S_0) = \operatorname{conv}(S_1) = \operatorname{conv}(S_2) = \ldots = \operatorname{conv}(S_K) = \operatorname{conv}(S) = P$. Přesvědčíme se o tom konečnou indukcí.

   (a) Pro $i = 0$ tvrzení platí, neboť $S_0 = S$.

   (b) Předpokládejme, že pro $1 \leq i \leq k$ platí $\operatorname{conv}(S_{i-1}) = P$.
   Vezměme $x \in P$. Z indukčního předpokladu a z výběru bodu $\hat{s}_i$ víme, že

   $$x = \sum_{s \in S_{i-1}} \lambda(s)s,\ \hat{s}_i = \sum_{s \in S_i} \varphi(s)s,\ \text{pro vhodná } \lambda \geq 0,\ \varphi \geq 0,\ \sum_{s \in S_{i-1}} \lambda(s) = 1,\ \sum_{s \in S_i} \varphi(s) = 1.$$

   Tudíž

   $$x = \sum_{s \in S_{i-1}} \lambda(s)s = \sum_{s \in S_i} \lambda(s)s + \lambda(\hat{s}_i) \sum_{s \in S_i} \varphi(s)s = \sum_{s \in S_i} (\lambda(s) + \lambda(\hat{s}_i)\varphi(s))\, s \in \operatorname{conv}(S_i)\,.$$

2. Nyní ukážeme, že množina S_K je právě množina všech krajních bodů množiny P.

   (a) Ukažme, že žádný z bodů množiny $P \setminus S_K$ není krajním bodem P.
   Vezměme bod $x \in P \setminus S_K$. Pak existuje konvexní lineární kombinace taková, že $x = \sum_{s \in S_K} \lambda(s)s$.
   Jistě existuje $\tilde{s} \in S_K$ takový, že $0 < \lambda(\tilde{s}) < 1$, jinak by $x \in S_K$. Pak

   $$x = \lambda(\tilde{s})\tilde{s} + (1 - \lambda(\tilde{s})) \sum_{s \in S_K \setminus \{\tilde{s}\}} \frac{\lambda(s)}{1 - \lambda(\tilde{s})} s.$$

   Z konstrukce množiny S_K víme, že $\tilde{s}, \sum_{s \in S_K \setminus \{\tilde{s}\}} \frac{\lambda(s)}{1-\lambda(\tilde{s})} s \in P$, $\tilde{s} \neq \sum_{s \in S_K \setminus \{\tilde{s}\}} \frac{\lambda(s)}{1-\lambda(\tilde{s})} s$ a tudíž bod x není krajní bod P.

   (b) Ještě zbývá ověřit, že body z množiny S_K jsou krajními body.
   Předpokládejme proto, že $\bar{s} \in S_K$ není krajní bod množiny P. Pak existují body

   $$y = \sum_{s \in S_K} \lambda(s)s \in P,\ z = \sum_{s \in S_K} \varphi(s)s \in P\,,\ y \neq z \text{ a } 0 < \alpha < 1 \text{ takové, že}$$

   $$\bar{s} = \alpha y + (1-\alpha)z = \sum_{s \in S_K} (\alpha\lambda(s) + (1-\alpha)\varphi(s))s.$$

   Nyní rozlišme dva případy.

i. Nechť $\alpha\lambda(\bar{s}) + (1-\alpha)\varphi(\bar{s}) = 1$. Potom $\lambda(\bar{s}) = \varphi(\bar{s}) = 1$, což je spor s tím, že $y \neq z$.
ii. Nechť $\alpha\lambda(\bar{s}) + (1-\alpha)\varphi(\bar{s}) < 1$. Potom ale

$$\bar{s} = \sum_{s \in S_K \setminus \{\bar{s}\}} \frac{\alpha\lambda(s) + (1-\alpha)\varphi(s)}{1 - \alpha\lambda\left[\bar{s} + (1-\alpha)\varphi(\bar{s})\right]}\, s.$$

To je spor s tím, že žádný z bodů množiny S_K nelze napsat jako konvexní lineární kombinaci ostatních bodů z S_K.

Ukázali jsme, že množina S_K je množinou všech krajních bodů konvexního polyedru P a $P = \mathrm{conv}\,(S_K)$.

Q.E.D.

Mezi konvexními polyedry jsou důležité speciální polyedry dané dimenze.

Definice 1.36 *Množina $A \subset \mathbb{R}^n$ je simplex, jestliže je konvexní množina a každý její bod lze vyjádřit jako jednoznačně určenou konvexní lineární kombinaci jejích krajních bodů.*

Lemma 1.37 *Když množina $A \subset \mathbb{R}^n$ je simplex a její dimenze (tj. dimenze nejmenšího lineálu v němž je obsažena) je $d \in \mathbb{N}$, pak má právě $d+1$ krajních bodů a je jejich konvexním obalem.*

Důkaz: Tvrzení uvádíme bez důkazu. Zájemci jej naleznou v [6].

Q.E.D.

1.7 Další vlastnosti

Mezi definovanými objekty je ještě řada zajímavých a důležitých vztahů. K jejich důkazu však nemáme připravenu potřebnou důkazovou techniku. Uvádíme je proto bez důkazů. Zájemce odkazujeme na [6].

Tvrzení 1.38 *Množina $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní polyedr tehdy a jen tehdy, když je omezená konvexní polyedrická množina.*

Důkaz: Důkaz lze nalézt v [6].

Q.E.D.

Tvrzení 1.39 *Když $A \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní polyedrický kužel, pak je konvexní polyedrická množina.*

Důkaz: Důkaz lze nalézt v [6].

Q.E.D.

Věta 1.40: *Konvexní polyedrický kužel, který neobsahuje žádnou přímku, má konečný počet krajních směrů a je roven konvexnímu kuželi, který je jimi generován.*

Důkaz: Důkaz lze nalézt v [6].

Q.E.D.

1.8 Cvičení a doplňky

Cvičení 1.41: Rozhodněte, zda množinové operace sjednocení a rozdíl dvou množin zachovávají konvexnost.

△

Cvičení 1.42: Rozhodněte, zda je hranice konvexní množiny nutně konvexní nebo ne.

△

Cvičení 1.43: Nechť $A \subset \mathbb{R}^n$ splňuje podmínku, že pro každé $x, y \in A$ je také $\frac{1}{2}x + \frac{1}{2}y \in A$.

- Je tato množina již nutně konvexní?
- Víme-li navíc, že A je uzavřená. Je pak již nutně konvexní?
- Víme-li navíc, že A je otevřená. Je pak již nutně konvexní?

△

Cvičení 1.44: Charakterizujte konvexní množiny jejichž hranice je konvexní.

△

Cvičení 1.45: Charakterizujte konvexní množiny jejichž doplněk je také konvexní množina.

△

Cvičení 1.46: Když konvexní uzavřená množina obsahuje polopřímku, pak s každým svým bodem obsahuje též tuto polopřímku posunutou do tohoto bodu.

△

Cvičení 1.47: Konvexní množina v $\mathbb{R}^n$ je Lebesgueovsky měřitelná.

△

Cvičení 1.48: Konvexní množina v $\mathbb{R}$ je borelovsky měřitelná. Je totiž intervalem.

△

Cvičení 1.49: Konvexní množina v $\mathbb{R}^n$, $n \geq 2$ nemusí být borelovsky měřitelná.

Jako příklad si můžeme uvést otevřený jednotkový kruh $K = \{x : \|x\| < 1, x \in \mathbb{R}^n\}$ a sféru $S = \{x : \|x\| = 1, x \in \mathbb{R}^n\}$. Existuje borelovsky neměřitelná množina $D \subset S$. Pak množina $K \cup D$ je konvexní množina a není borelovsky měřitelná.

△

Kapitola 2

Konvexní funkce

2.1 Obecné pojmy

V této kapitole se budeme zabývat funkcemi definovanými na konečně dimenzionálním Euklidově prostoru s hodnotami v rozšířené reálné přímce, tj. kromě reálných hodnot připustíme i hodnoty $+\infty$ a $-\infty$. Rozšířenou reálnou přímku označujeme $\mathbb{R}^*$.

Definice 2.1 *Pro funkci $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ definujeme její epigraf a hypograf*

$$\begin{aligned} \mathsf{epi}\,(f) &= \{(x, \eta) \,:\, f\,(x) \le \eta,\, x \in \mathbb{R}^n,\, \eta \in \mathbb{R}\}\,, &(2.1)\\ \mathsf{hypo}\,(f) &= \{(x, \eta) \,:\, f\,(x) \ge \eta,\, x \in \mathbb{R}^n,\, \eta \in \mathbb{R}\} &(2.2)\end{aligned}$$

a také její doménu

$$\mathsf{Dom}\,(f) = \{x \,:\, f\,(x) < +\infty,\, x \in \mathbb{R}^n\}\,. \tag{2.3}$$

Definice 2.2 *Budeme říkat, že funkce $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ je vlastní, jestliže $f\,(x) > -\infty$ pro každé $x \in \mathbb{R}^n$.*

Připuštění hodnoty $+\infty$ má velký význam pro optimalizaci, zejména pro její teorii. Umožňuje jednodušší a přehlednější zápis optimalizační úlohy. Optimalizační úlohu $\inf\,\{f\,(x) \,:\, x \in D\}$ můžeme zapsat jako hledání „ volného extrému“ $\inf\left\{\tilde{f}(x) \,:\, x \in \mathbb{R}^n\right\}$, kde

$$\tilde{f}(x) = \begin{cases} f\,(x) & \text{když } x \in D, \\ +\infty & \text{jinak.} \end{cases} \tag{2.4}$$

Povšimněme si charakterizace epigrafu funkce.

Lemma 2.3 *Množina $E \subset \mathbb{R}^{n+1}$ je epigrafem nějaké funkce $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ tehdy a jen tehdy, když pro každé $x \in \mathbb{R}^n$ platí, že*

$$\{\eta \,:\, (x, \eta) \in E\} \quad \textit{je buď} \quad \emptyset \quad \textit{nebo} \quad \mathbb{R} \quad \textit{nebo} \quad [\hat{\eta}, +\infty) \ \textit{pro vhodné}\ \hat{\eta} \in \mathbb{R}.$$

Pokud E je epigrafem nějaké funkce $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$, pak $f\,(x) = \min\,\{\eta \,:\, (x, \eta) \in E\}$.

Důkaz: Vlastnost je evidentní.

Q.E.D.

Korespondence mezi funkcí a jejím epigrafem je proto vzájemně jednoznačná. Umožňuje nám si uvědomit následující vlastnost epigrafu a hypografu.

Lemma 2.4 *Mějme funkce $f_i : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ pro každé $i \in I$, pak*

$$\mathsf{epi}\left(\sup_{i\in I} f_i\right) = \bigcap_{i\in I} \mathsf{epi}\,(f_i)\,,\ \ \mathsf{hypo}\left(\inf_{i\in I} f_i\right) = \bigcap_{i\in I} \mathsf{hypo}\,(f_i)\,, \tag{2.5}$$

$$\mathsf{epi}\left(\inf_{i\in I} f_i\right) \supset \bigcup_{i\in I} \mathsf{epi}\,(f_i)\,,\ \ \mathsf{hypo}\left(\sup_{i\in I} f_i\right) \supset \bigcup_{i\in I} \mathsf{hypo}\,(f_i)\,. \tag{2.6}$$

Pro I konečnou platí rovnosti

$$\mathsf{epi}\left(\inf_{i\in I} f_i\right) = \bigcup_{i\in I} \mathsf{epi}\,(f_i)\,,\ \ \mathsf{hypo}\left(\sup_{i\in I} f_i\right) = \bigcup_{i\in I} \mathsf{hypo}\,(f_i)\,. \tag{2.7}$$

Důkaz: Jde o přímý důsledek charakterizace uvedené v lemmatu 2.3. Je třeba si pouze uvědomit, že průnikem a konečným sjednocením intervalů typu $[\xi, +\infty)$ dostaneme opět interval stejného typu. Sjednocení libovolného počtu intervalů již tuto vlastnost nemá. Obdobně průnikem a konečným sjednocením intervalů typu $(-\infty, \xi]$ dostaneme interval stejného typu. Sjednocení libovolného počtu intervalů již tuto vlastnost obecně nemá.

Q.E.D.

2.2 Definice konvexní funkce

Definice 2.5 *Řekneme, že funkce $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ je konvexní, jestliže $\mathsf{epi}\,(f)$ je konvexní množina.*

Konvexnost funkce lze ekvivalentně vyjádřit.

Lemma 2.6 *Když je funkce $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ konvexní, pak $\mathsf{Dom}\,(f)$ je konvexní množina.*

Důkaz: Nechť $x, y \in \mathsf{Dom}\,(f)$ a $0 < \lambda < 1$.
Pak existuje $\eta, \xi \in \mathbb{R}$ tak, že $f(x) \le \eta$ a $f(y) \le \xi$. Tudíž $(x, \eta), (y, \xi) \in \mathsf{epi}\,(f)$.
Z konvexnosti $\mathsf{epi}\,(f)$ plyne, že $(\lambda x + (1-\lambda)y, \lambda\eta + (1-\lambda)\xi) \in \mathsf{epi}\,(f)$.
Tudíž $f(\lambda x + (1-\lambda)y) \le \lambda\eta + (1-\lambda)\xi < +\infty$.
Proto $\lambda x + (1-\lambda)y \in \mathsf{Dom}\,(f)$ a tím je konvexnost množiny $\mathsf{Dom}\,(f)$ ukázána.

Q.E.D.

Věta 2.7: *Funkce $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ je konvexní tehdy a jen tehdy, když $\mathsf{Dom}\,(f)$ je konvexní množina a pro každé $x, y \in \mathsf{Dom}\,(f)$ a $0 < \lambda < 1$ platí*

$$f(\lambda x + (1-\lambda)y) \le \lambda f(x) + (1-\lambda) f(y)\,. \tag{2.8}$$

Důkaz:

1. Nechť f je konvexní.
   Pak podle lemmatu 2.6 víme, že $\mathsf{Dom}\,(f)$ je konvexní množina.
   Nechť $x, y \in \mathsf{Dom}\,(f)$ a $0 < \lambda < 1$.
   Pak pro každé $\eta, \xi \in \mathbb{R}$ taková, že $f\,(x) \le \eta$ a $f\,(y) \le \xi$, je $(x,\eta), (y,\xi) \in \mathsf{epi}\,(f)$.
   Z konvexnosti $\mathsf{epi}\,(f)$ plyne, že $(\lambda x + (1-\lambda)y, \lambda\eta + (1-\lambda)\xi) \in \mathsf{epi}\,(f)$.
   Tudíž $f(\lambda x + (1-\lambda)y) \le \lambda\eta + (1-\lambda)\xi < +\infty$.
   Minimalizací přes všechna možná η, ξ dostaneme (2.8).
2. Nechť je splněna vlastnost (2.8).
   Vezměme $(x,\eta), (y,\xi) \in \mathsf{epi}\,(f)$ a $0 < \lambda < 1$. Pak
   $$\lambda\eta + (1-\lambda)\xi \ge \lambda f\,(x) + (1-\lambda) f\,(y) \ge f(\lambda x + (1-\lambda)y).$$
   Tudíž $(\lambda x + (1-\lambda)y, \lambda\eta + (1-\lambda)\xi) \in \mathsf{epi}\,(f)$.
   Ukázali jsme, že $\mathsf{epi}\,(f)$ je konvexní množina, a to znamená, že f je konvexní funkce.

Q.E.D.

Věta 2.7 ukazuje, že se definice 2.5 shoduje s definicí konvexity funkce, kterou jsme používali dříve, aplikujeme-li ji na funkci $f : \mathsf{Dom}\,(f) \to \mathbb{R}^*$.
Konvexní funkce nabývající hodnoty $-\infty$ je poněkud degenerovaná.

Lemma 2.8 *Mějme konvexní funkci* $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$. *Pak buď* $f\,(x) \in \mathbb{R}$ *pro každé* $x \in \mathsf{Dom}\,(f)$ *nebo* $f\,(x) = -\infty$ *pro každé* $x \in \mathrm{rint}\,(\mathsf{Dom}\,(f))$.

Důkaz: Nechť $x \in \mathsf{Dom}\,(f)$ a $f\,(x) = -\infty$.
Když $y \in \mathrm{rint}\,(\mathsf{Dom}\,(f))$, pak existuje $z \in \mathsf{Dom}\,(f)$ a $0 < \lambda \le 1$ tak, že $y = \lambda x + (1-\lambda)z$.
Použitím podmínky (2.8) dostáváme

$$f\,(y) = f(\lambda x + (1-\lambda)z) \le \lambda f\,(x) + (1-\lambda) f(z) = -\infty.$$

Q.E.D.

Věta 2.9: *Když je funkce* $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ *konvexní a vlastní, pak je spojitá na* $\mathrm{rint}\,(\mathsf{Dom}\,(f))$.

Důkaz: Bez újmy na obecnosti můžeme předpokládat, že $\mathrm{int}\,(\mathsf{Dom}\,(f)) \ne \emptyset$. Jinak bychom problém uvažovali pouze v rámci lineálu nejmenší dimenze, který obsahuje $\mathsf{Dom}\,(f)$.

Nechť $x \in \mathrm{int}\,(\mathsf{Dom}\,(f))$.
Pak existuje $\Delta > 0$ tak, že $x + \Delta \mathsf{e}_{i:n}, x - \Delta \mathsf{e}_{i:n} \in \mathsf{Dom}\,(f)$ pro každé $i = 1, 2, \ldots, n$; kde $\mathsf{e}_{i:n}$ je bazický vektor obsahující jedničku na i-tém místě a jinak nuly.
Z konvexnosti $\mathsf{Dom}\,(f)$ víme, že $\mathcal{M} = \mathrm{conv}\,(\{x + \Delta \mathsf{e}_{i:n}, x - \Delta \mathsf{e}_{i:n} \,:\, i = 1, 2, \ldots, n\}) \subset \mathsf{Dom}\,(f)$.
Každý bod $y \in \mathcal{M}$ se dá zapsat ve tvaru
$y = \sum_{i=1}^n \lambda_{i,+}(x + \Delta \mathsf{e}_{i:n}) + \sum_{i=1}^n \lambda_{i,-}(x - \Delta \mathsf{e}_{i:n})$, kde $\sum_{i=1}^n \lambda_{i,+} + \sum_{i=1}^n \lambda_{i,-} = 1$ a $\lambda_{i,+}, \lambda_{i,-} \ge 0$.
Odtud pro $y \in \mathcal{M}$ dostáváme odhad

$$\begin{aligned} f\,(y) &\le \sum_{i=1}^n \lambda_{i,+} f(x + \Delta \mathsf{e}_{i:n}) + \sum_{i=1}^n \lambda_{i,-} f(x - \Delta \mathsf{e}_{i:n}) \le \Xi < +\infty, \\ \text{kde} &\quad \Xi := \max\left\{ f(x + \Delta \mathsf{e}_{i:n}), f(x - \Delta \mathsf{e}_{i:n}) \,:\, i = 1, 2, \ldots, n \right\}. \end{aligned}$$

Bod $y \in \mathcal{M}$ můžeme reprezentovat také jako $y = x + \delta s$, kde $\sum_{i=1}^{n} |\hat{s}_i| = \Delta$ a $0 \le \delta \le 1$.
Pak

$$\begin{aligned} f(y) &= f(x+\delta s) = f((1-\delta)x + \delta(x+s)) \le (1-\delta)f(x) + \delta f(x+s) \le (1-\delta)f(x) + \delta\Xi\,, \\ f(x) &= f\left(\frac{1}{1+\delta}(x+\delta s) + \frac{\delta}{1+\delta}(x-s)\right) \le \frac{1}{1+\delta}f(x+\delta s) + \frac{\delta}{1+\delta}f(x-s) \le \frac{1}{1+\delta}f(y) + \frac{\delta}{1+\delta}\Xi\,. \end{aligned}$$

Dohromady máme odhad

$$(1+\delta)f(x) - \delta\Xi \le f(y) \le (1-\delta)f(x) + \delta\Xi\,. \tag{2.9}$$

Tím je spojitost v bodě $x \in \operatorname{int}(\mathsf{Dom}(f))$ ukázána.

Q.E.D.

Spojitost v krajních bodech domény není jednoduchou otázkou. Uveďme si pouze nutnou podmínku, která platí pro obecnou vlastní funkci.

Věta 2.10: *Nechť je funkce $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ vlastní a spojitá na $\mathsf{Dom}(f)$. Pak*

$$\mathsf{epi}(f) = \operatorname{clo}(\mathsf{epi}(f)) \cap (\mathsf{Dom}(f) \times \mathbb{R})\,.$$

Důkaz: Nechť $x \in \mathsf{Dom}(f)$ a $(x, \eta) \in \operatorname{clo}(\mathsf{epi}(f))$.
Potom existuje posloupnost $(x_k, \eta_k) \in \mathsf{epi}(f)$, která konverguje k (x, η).
Tudíž platí $f(x_k) \le \eta_k$.
Funkce je spojitá na $\mathsf{Dom}(f)$, limitním přechodem proto dostáváme $f(x) \le \eta$.
To však znamená, že $(x, \eta) \in \mathsf{epi}(f)$.

Q.E.D.

Věta má jednoduchý důsledek.

Důsledek: Nechť je funkce $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ vlastní, spojitá na $\mathsf{Dom}(f)$ a $\mathsf{Dom}(f)$ je uzavřená množina. Pak $\mathsf{epi}(f)$ je také uzavřená množina. ♣

Důkaz: Tvrzení je jednoduchým důsledkem předchozí věty 2.10, neboť když je $\mathsf{Dom}(f)$ uzavřená množina, pak platí

$$\operatorname{clo}(\mathsf{epi}(f)) \cap (\mathsf{Dom}(f) \times \mathbb{R}) = \operatorname{clo}(\mathsf{epi}(f))\,.$$

Q.E.D.

Věta 2.11: *Když jsou funkce $f_i : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ konvexní pro každé $i \in I$, pak $\sup\limits_{i \in I} f_i : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ je také konvexní.*

Důkaz: Podle lemmatu 2.4 platí $\mathsf{epi}\left(\sup\limits_{i\in I} f_i\right) = \bigcap\limits_{i \in I} \mathsf{epi}(f_i)$.
Průnik libovolného počtu konvexních množin je opět konvexní množina, viz lemma 1.5.
Tím je tvrzení dokázáno.

Q.E.D.

Věta 2.12: *Nechť $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}$ je konvexní funkce. Pak pro každé $\alpha \in \mathbb{R}$ jsou množiny $\{x : f(x) \leq \alpha\}$ a $\{x : f(x) < \alpha\}$ konvexní.*

Tyto množiny se nazývají úrovňové množiny funkce f (level sets).

Důkaz: Stačí ověřit konvexnost množiny $\{x : f(x) < \alpha\}$, neboť $\{x : f(x) \leq \alpha\} = \bigcap_{\beta > \alpha} \{x : f(x) < \beta\}$. Vezměme $y, z \in \{x : f(x) < \alpha\}$ a $0 < \lambda < 1$. Potom $y, z \in \mathsf{Dom}(f)$ a platí

$$f(\lambda y + (1-\lambda)z) \leq \lambda f(y) + (1-\lambda) f(z) < \alpha.$$

Q.E.D.

Důsledkem této vlastnosti je, že množina přípustných řešení úlohy konvexního programování je konvexní, tj. $\{x \in \mathbb{R}^n : g_1(x) \leq \alpha_1, g_2(x) \leq \alpha_2, \ldots, g_k(x) \leq \alpha_k\}$ je konvexní množina, pokud funkce $g_1, g_2, \ldots, g_k$ jsou konvexní.

Konvexnost množin $\{x : f(x) \leq \alpha\}$ a $\{x : f(x) < \alpha\}$ však nezaručuje, že funkce f je konvexní.

Příklad 2.13: Funkce $f(x) = \begin{cases} \log(x) & \text{pokud } x > 0 \\ +\infty & \text{jinak} \end{cases}$ konvexní není, ale její úrovňové množiny $\{x : f(x) \leq \alpha\} = (0, \mathsf{e}^\alpha]$, $\{x : f(x) < \alpha\} = (0, \mathsf{e}^\alpha)$ jsou konvexní pro každé $\alpha \in \mathbb{R}$.

△

Definice 2.14 *Řekneme, že funkce $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ je*

i) ryze konvexní, jestliže pro každé dva body $x, y \in \mathsf{Dom}(f)$, $x \neq y$ a $0 < \lambda < 1$ platí nerovnost

$$f(\lambda x + (1-\lambda)y) < \lambda f(x) + (1-\lambda) f(y) \quad .$$

ii) konkávní, jestliže je funkce $-f$ konvexní.

iii) ryze konkávní, jestliže je funkce $-f$ ryze konvexní.

Konkávní funkci lze ekvivalentně definovat tak, že je to funkce jejíž hypograf je konvexní množina.

Konvexní funkce mají velkou důležitost v teorii optimalizace, protože jejich lokální minima jsou zároveň globálními minimy.

Věta 2.15: *Nechť $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ je konvexní funkce a vlastní. Pak každé její lokální minimum na $\mathsf{Dom}(f)$ je jejím globálním minimem na $\mathsf{Dom}(f)$. Množina všech globálních minim je konvexní.*

Důkaz: Nechť $\hat{x} \in \mathsf{Dom}(f)$ je lokálním minimem funkce f, ale není jejím globálním minimem.
Pak existuje $y \in \mathbb{R}^n$ takové, že $f(y) < f(\hat{x})$.
Pak $y \in \mathsf{Dom}(f)$ a pro každé $\alpha \in (0,1)$ platí $f(\alpha\hat{x} + (1-\alpha)y) \leq \alpha f(\hat{x}) + (1-\alpha) f(y) < f(\hat{x})$.
To je ovšem ve sporu s předpokladem, že $\hat{x}$ je lokálním minimem funkce f.
Tudíž $\hat{x}$ musí být globálním minimem funkce f.
Množina všech globálních minim je konvexní protože je rovna množině
$\{x \in \mathbb{R}^n : f(x) \leq \inf\{f(y) : y \in \mathbb{R}^n\}\}$, která je konvexní podle věty 2.12.

Q.E.D.

Věta 2.16: *Nechť $f : \mathbb{R}^n \to \mathbb{R}^*$ je ryze konvexní a vlastní funkce, která má na $\mathsf{Dom}\,(f)$ nějaké lokální minimum. Pak má tato funkce globální minimum na $\mathsf{Dom}\,(f)$, které je jednoznačně určeno a je jejím jediným lokálním minimem.*

Důkaz: Podle věty 2.15 víme, že každé lokální minimum funkce f na $\mathsf{Dom}\,(f)$ je také jejím globálním minimem. Stačí si proto pouze uvědomit, že globální minimum f na $\mathsf{Dom}\,(f)$ je určeno jednoznačně. Vezměme $\hat{x}$ jedno globální minimum funkce f na $\mathsf{Dom}\,(f)$ a bod $y \in \mathsf{Dom}\,(f)$, $y \neq \hat{x}$. Pak z ryzí konvexnosti plyne, že

$$f\left(\frac{1}{2}\hat{x} + \frac{1}{2}y\right) < \frac{1}{2}f(\hat{x}) + \frac{1}{2}f\left(y\right).$$

Odtud

$$f\left(y\right) > 2f\left(\frac{1}{2}\hat{x} + \frac{1}{2}y\right) - f(\hat{x}) \geq 2f(\hat{x}) - f(\hat{x}) = f(\hat{x}).$$

Tudíž $\hat{x}$ je jediným globálním minimem funkce f na $\mathsf{Dom}\,(f)$.

Q.E.D.

Uvědomme si některé základní vlastnosti konvexních funkcí. Nejprve si připomeňme vlastnosti konvexních funkcí jedné proměnné.

2.3 Vlastnosti konvexních funkcí jedné proměnné

Tato podkapitola shrnuje základní vlastnosti konvexních funkci jedné proměnné. Uvádíme je bez důkazu, zájemce odkazujeme na základní přednášky z matematické analýzy a z teorie pravděpodobnosti.

Uvažujeme funkci $f : J \to \mathbb{R}$ definovanou na konvexní množině $J \subset \mathbb{R}$ (poznamenejme, že jedinými konvexními množinami na reálné přímce jsou prázdná množina, body a intervaly). Nejdříve shrňme, jakou hladkost má tato funkce pokud je konvexní.

Věta 2.17: *Nechť $J \subset \mathbb{R}$ je interval a $f : J \to \mathbb{R}$ je konvexní funkce. Pak má funkce f následující vlastnosti.*

i) Je spojitá na $\mathrm{int}\,(J)$. V krajních bodech intervalu J může dojít ke skoku ale, musí platit $f(a) \geq f(a+)$, pokud a je levý krajní bod J, případně $f(a) \geq f(a-)$, pokud a je pravý krajní bod J.

ii) V každém bodě $x \in \mathrm{int}\,(J)$ existují konečné derivace zleva i zprava; tj.

$$f'_+(x) = \lim_{h\to 0+} \frac{f(x+h) - f\left(x\right)}{h} \in \mathbb{R} \quad , \quad f'_-(x) = \lim_{h\to 0-} \frac{f(x+h) - f\left(x\right)}{h} \in \mathbb{R}.$$

Pro tyto derivace platí $f'_-(x) \leq f'_+(x) \leq f'_-(y) \leq f'_+(y)$ pro každé $x, y \in \mathrm{int}\,(J)$, $x < y$.

iii) f' existuje na J až na nejvýše spočetně bodů.

iv) f'' existuje na J až na množinu Lebesgueovy míry nula.

v) Platí Jensenova nerovnost, tj. $f\left(\mathsf{E}\left[X\right]\right) \leq \mathsf{E}\left[f(X)\right]$ pro každou reálnou náhodnou veličinu X s konečnou střední hodnotou a s $\mathsf{P}\left(X \in J\right) = 1$.

vi) Platí nerovnost $f\left(\sum_{i=1}^k p_i x_i\right) \leq \sum_{i=1}^k p_i f\left(x_i\right)$ pro každé $x_1, x_2, \ldots, x_k \in J$, $p_1 \geq 0$, $p_2 \geq 0$, $\ldots$, $p_k \geq 0$, $\sum_{i=1}^k p_i = 1$.

Připomeňme, že vi) je zvláštním případem v). Stačí uvažovat náhodnou veličinu X nabývající pouze hodnot $x_1, x_2, \ldots, x_k$ s pravděpodobnostmi $p_1, p_2, \ldots, p_k$.

Shrňme nyní základní kritéria umožňující ověřit konvexnost funkce.

Věta 2.18: *Nechť $J \subset \mathbb{R}$ je otevřený interval a $f : J \to \mathbb{R}$ je funkce, pak platí:*

- *Funkce f je konvexní $\Leftrightarrow$ f'_+ existuje konečná a neklesající na J $\Leftrightarrow$ $\Leftrightarrow$ f'_- existuje konečná a neklesající na J.*
- *Když je funkce f diferencovatelná na J, pak f je konvexní $\Leftrightarrow$ f' je neklesající na J.*
- *Když je funkce f dvakrát diferencovatelná na J, pak f je konvexní $\Leftrightarrow$ $f'' \geq 0$ na J.*

2.4 Vlastnosti konvexních funkcí více proměnných

Tato podkapitola shrnuje základní vlastnosti konvexních funkci více proměnných. Tvrzení uvádíme bez důkazu, zájemce odkazujeme na základní přednášky z matematické analýzy, lineární algebry a teorie pravděpodobnosti.

Uvažujeme funkce $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ definované na konvexní množině $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$.

Lemma 2.19 *Nechť $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina a $f_1 : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$, $f_2 : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$, $\ldots$, $f_k : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ jsou konvexní funkce. Pak pro každé váhy $a_1 \geq 0$, $a_2 \geq 0$, $\ldots$, $a_k \geq 0$ je $\sum_{i=1}^k a_i f_i : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ opět konvexní funkcí.*

Důkaz: Čtenář si lehce dokáže sám.

Q.E.D.

Věta 2.20 (Jensenova nerovnost): *Nechť $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina a $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ je konvexní funkce. Pak pro reálný náhodný vektor $X = (X_1, X_2, \ldots, X_k)^\top$ s konečnou střední hodnotou a $\mathsf{P}(X \in \mathsf{D}) = 1$ platí $\mathsf{E}[X] \in \mathsf{D}$ a $f(\mathsf{E}[X]) \leq \mathsf{E}[f(X)]$.*

Důkaz: Důkaz je uveden například v [5], věta 5.9 na str.26.

Q.E.D.

Jako důsledek dostáváme zobecnění vlastnosti (2.8) („ deterministickou Jensenovu nerovnost“).

Věta 2.21: *Nechť $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina a $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ je konvexní funkce. Pak pro každé $x_1, x_2, \ldots, x_k \in \mathsf{D}$, $p_1 \geq 0$, $p_2 \geq 0$, $\ldots$, $p_k \geq 0$, $\sum_{i=1}^k p_i = 1$ je splněna nerovnost*

$$f\left(\sum_{i=1}^k p_i x_i\right) \leq \sum_{i=1}^k p_i f(x_i).$$

Důkaz: Věta je speciálním případem věty 2.20. Stačí uvažovat náhodnou veličinu X nabývající pouze hodnot $x_1, x_2, \ldots, x_k$ s pravděpodobnostmi $p_1, p_2, \ldots, p_k$.

Q.E.D.

Konvexnost funkce lze ověřovat pomocí konvexity reálných funkcí jedné proměnné.

Věta 2.22: *Nechť $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina a $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$. Pak je funkce f konvexní tehdy a jen tehdy, když jsou funkce $\varphi_{x,s} : \mathsf{D}_{x,s} \to \mathbb{R}$ konvexní pro každé $x \in \mathsf{D}$ a každé $s \in \mathbb{R}^n$, kde $\varphi_{x,s}(t) = f(x+ts)$ a $\mathsf{D}_{x,s} = \{t : x + ts \in \mathsf{D}, t \in \mathbb{R}\}$. (Poznamenejme, že množina $\mathsf{D}_{x,s}$ je vždy interval.)*

Důkaz:

1. Pro $x \in \mathsf{D}$ a $s \in \mathbb{R}^n$ ukážeme konvexitu množiny $\mathsf{D}_{x,s}$.

   Pro $t_1, t_2 \in \mathsf{D}_{x,s}$ a $0 < \lambda < 1$ platí

   $$x + (\lambda t_1 + (1-\lambda)t_2)s = \lambda(x + t_1 s) + (1-\lambda)(x + t_2 s) \in \mathsf{D},$$

   protože $x + t_1 s, x + t_2 s \in \mathsf{D}$ a D je konvexní množina.
   Tím jsme ověřili, že $\mathsf{D}_{x,s}$ je konvexní množinou v $\mathbb{R}$, je tudíž intervalem.

2. Nechť f je konvexní funkce a $x \in \mathsf{D}$, $s \in \mathbb{R}^n$.
   Pak pro $t_1, t_2 \in \mathsf{D}_{x,s}$ a $0 < \lambda < 1$ platí

   $$\varphi_{x,s}(\lambda t_1 + (1-\lambda)t_2) = f\left(x + (\lambda t_1 + (1-\lambda)t_2)s\right) = f\left(\lambda(x + t_1 s) + (1-\lambda)(x + t_2 s)\right) \le$$
   $$\le \lambda f(x + t_1 s) + (1-\lambda) f(x + t_2 s) = \lambda \varphi_{x,s}(t_1) + (1-\lambda)\varphi_{x,s}(t_2)\ .$$

   Ověřili jsme, že $\varphi_{x,s}$ je konvexní funkce na intervalu $\mathsf{D}_{x,s}$.

3. Nechť jsou funkce $\varphi_{x,s}$ konvexní na $\mathsf{D}_{x,s}$ pro každé $x \in \mathsf{D}$ a $s \in \mathbb{R}^n$.
   Vezměme body $x, y \in \mathsf{D}$, $0 < \lambda < 1$ a položme $s = x - y$. Pak platí

   $$f\left(\lambda x + (1-\lambda)y\right) = f\left(y + \lambda s\right) = \varphi_{y,s}(\lambda) \le \lambda \varphi_{y,s}(1) + (1-\lambda)\varphi_{y,s}(0) = \lambda f\left(x\right) + (1-\lambda) f\left(y\right)\ .$$

   Ověřili jsme, že f je konvexní funkcí.

Q.E.D.

Tato vlastnost se dá s výhodou využít k přenosu kritérií pro poznání konvexních funkcí.

Věta 2.23: *Nechť $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní otevřená množina a $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ má spojité parciální derivace. Pak*

$$f \text{ je konvexní} \quad \Leftrightarrow \quad \begin{array}{l} t \in \mathsf{D}_{x,s} \mapsto s^\top \nabla_x f(x+ts) \\ \text{je neklesající funkcí na } \mathsf{D}_{x,s} \text{ pro každé } x \in \mathsf{D},\ s \in \mathbb{R}^n. \end{array} \tag{2.10}$$

Důkaz: Podle věty 2.22 stačí ověřit konvexnost všech jednorozměrných restrikcí dané funkce.
Vezměme tedy $x \in \mathsf{D}$, $s \in \mathbb{R}^n$ a vyšetřeme funkci $\varphi_{x,s}$.
Funkce f má spojité parciální derivace, proto platí $\varphi'_{x,s}(t) = \sum_{i=1}^n \frac{\partial f}{\partial x_i}(x+ts)\hat{s}_i = s^\top \nabla_x f(x+ts)$.
Tudíž podle věty 2.18

$$\varphi_{x,s} \text{ je konvexní} \quad \Leftrightarrow \quad t \in \mathsf{D}_{x,s} \mapsto s^\top \nabla_x f(x+ts) \quad \text{je neklesající funkcí.}$$

Tím je tvrzení věty dokázáno.

Q.E.D.

Věta 2.24: *Nechť $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní otevřená množina a $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ má spojité druhé parciální derivace. Pak*

$$f \text{ je konvexní} \quad \Leftrightarrow \quad \nabla^2_{x,x} f(x) = \left(\frac{\partial^2 f}{\partial x_i \partial x_j}(x) \right)_{i=1,j=1}^{n,n} \quad \text{je pozitivně semidefinitní pro každé } x \in \mathsf{D}. \tag{2.11}$$

Důkaz: Podle věty 2.22 stačí ověřit konvexnost všech jednorozměrných restrikcí dané funkce. Vezměme tedy $x \in \mathsf{D}$, $s \in \mathbb{R}^n$ a vyšetřeme funkci $\varphi_{x,s}$.
Funkce f má spojité druhé parciální derivace, proto platí

$$\varphi''_{x,s}(t) = \sum_{i=1}^{n} \sum_{j=1}^{n} \frac{\partial^2 f}{\partial x_i \partial x_j}(x + ts)\, \hat{s}_i\, s_j = s^\top \nabla^2_{x,x} f(x + ts)\; s.$$

Tudíž

$$\varphi_{x,s} \text{ je konvexní} \quad \Leftrightarrow \quad \forall\, t \in \mathsf{D}_{x,s} \quad \text{je } s^\top \nabla^2_{x,x} f(x + ts)\; s \geq 0.$$

To však znamená, že funkce f je konvexní tehdy a jen tehdy, když její Hessian je pozitivně semidefinitní na D. Tím je tvrzení věty dokázáno.

Q.E.D.

Připomeňme si pojem pozitivně semidefinitní a definitní matice a jeho ekvivalentní definice.

Lemma 2.25 *Pro symetrickou matici $A \in \mathbb{R}^{n \times n}$ je následující ekvivalentní:*

- *A je pozitivně semidefinitní.*
- *Pro každé $x \in \mathbb{R}^n$ platí $x^\top A x \geq 0$.*
- *Všechna vlastní čísla matice A jsou nezáporná.*
- *Determinanty všech hlavních podmatic matice A jsou nezáporné, tj.*

$$\forall\, I \subset \{1, 2, \ldots, n\},\ I \neq \emptyset \quad \textit{je} \quad \det\left(A_{i,j}, i, j \in I\right) \geq 0.$$

Lemma 2.26 *Pro symetrickou matici $A \in \mathbb{R}^{n \times n}$ je následující ekvivalentní:*

- *A je pozitivně definitní.*
- *Pro každé $x \in \mathbb{R}^n$, $x \neq \mathbf{0}$ platí $x^\top A x > 0$.*
- *Všechna vlastní čísla matice A jsou kladná.*
- *Determinanty všech hlavních rohových podmatic matice A jsou kladné, tj.*

$$\forall\, k \in \{1, 2, \ldots, n\} \quad \textit{je} \quad \det\left(A_{i,j}, i, j \in \{1, 2, \ldots, k\}\right) > 0.$$

Dále si připomeňme hladkost konvexní funkce.

Věta 2.27: *Nechť $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina a $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ je konvexní funkce. Potom f je spojitá na* $\operatorname{rint}(\mathsf{D})$.

Důkaz: Věta je pouze přeformulováním věty 2.9.

Q.E.D.

Věta 2.28: *Nechť* $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ *je otevřená množina a* $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ *má spojité parciální derivace v okolí bodu* $x \in \mathsf{D}$, *pak* f *má v bodě* x *totální diferenciál.*

Důkaz: Jedná se o větu z funkcionální analýzy.

Q.E.D.

Věta 2.29: *Nechť* $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ *je konvexní otevřená množina a* $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ *je funkce. Má-li* f *spojité parciální derivace na celém* D, *pak*

$$f \quad \textit{je konvexní} \qquad \Longleftrightarrow \qquad \forall\, x, y \in \mathsf{D} \quad \textit{platí} \quad f(x) - f(y) \geq (x - y)^\top \nabla_x f(y). \tag{2.12}$$

Důkaz:

1. **Nutnost.**
Zvolme $x, y \in \mathsf{D}$, označme $h = x - y$, $\quad \varphi(\mu) = f(y + \mu h)$. Pak φ je konvexní diferencovatelná funkce na $\mathsf{D}_{y,h}$ a její derivace je $\varphi'(\mu) = h^\top \nabla_x f(y + \mu h)$. Podle věty o střední hodnotě existuje $\theta \in (0, 1)$ tak, že
$$f(x) - f(y) = \varphi(1) - \varphi(0) = \varphi'(\theta) \geq \varphi'(0) = h^\top \nabla_x f(y) = (x - y)^\top \nabla_x f(y),$$
neboť derivace konvexní diferencovatelné funkce je neklesající funkce.

2. **Postačitelnost.**
Zvolme $y, z \in \mathsf{D}$, $\quad \lambda \in (0, 1)$ a označme $x = \lambda y + (1 - \lambda) z$. Podle předpokladu platí:
$$\begin{aligned} f(y) - f(x) &\geq (y - x)^\top \nabla_x f(x) \\ f(z) - f(x) &\geq (z - x)^\top \nabla_x f(x) \end{aligned}$$
Odtud
$$\lambda f(y) + (1 - \lambda) f(z) \geq f(x) + (\lambda(y - x) + (1 - \lambda)(z - x))^\top \nabla_x f(x) = f(x) = f(\lambda y + (1 - \lambda) z).$$
Podle věty 2.7 je f konvexní.

Q.E.D.

Tato vlastnost je zobecněna pojmy subdiferenciál a subgradient.

Definice 2.30 *Nechť* $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ *je množina a* $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ *je funkce. Řekneme, že* f *má v bodě* $x \in \mathsf{D}$ *subgradient* $a \in \mathbb{R}^n$, *jestliže platí*

$$f(y) - f(x) \geq a^\top (y - x) \ \textit{pro každé} \ y \in \mathsf{D}. \tag{2.13}$$

Množinu všech subgradientů v bodě x *budeme nazývat subdiferenciál funkce* f *v bodě* x *a budeme ji značit* $\partial f(x)$.

Pro optimalizaci je důležitá vlastnost subdiferenciálu, která zobecňuje metodu hledání extrémů funkce pomocí nulové derivace.

Věta 2.31: *Nechť* $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$, $x^* \in \mathsf{D}$ *a* $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ *je funkce. Pak* x^* *je bod globálního minima funkce* f *na množině* D *tehdy a jen tehdy, když* $\mathbf{0} \in \partial f\,(x^*)$.

Důkaz: Tvrzení věty plyne triviálně z definice subgradientu, neboť

$$\mathbf{0} \in \partial f\,(x^*) \quad \Longleftrightarrow \quad \forall\, x \in \mathsf{D}\ f\,(x) \geq f(x^*).$$

Q.E.D.

Kapitola 3

Oddělitelnost konvexních množin

K vybudování teorie matematického programování, neboli metod a postupů vhodných pro řešení optimalizačních úloh, je zapotřebí využít Hahnovy-Banachovy věty, viz. [4] kapitola 2. Nepotřebujeme ji však v její plné obecnosti. Pro naši potřebu stačí ukázat věty o oddělitelnosti konvexních množin v konečně dimenzionálním Euklidově prostoru. Věty o oddělitelnosti jsou sice jedním z důsledků obecné Hahnovy-Banachovy věty. My je však pro názornost ukážeme přímo, pouze na základě vyložené teorie konvexních množin v konečně dimenzionálním Euklidově prostoru.

Připomeňme si nejdříve geometrickou poučku, že v rovnoběžníku je součet čtverců stran roven součtu čtverců úhlopříček.

Lemma 3.1 *Když $x, y \in \mathbb{R}^n$, pak platí $\|x+y\|^2 + \|x-y\|^2 = 2\|x\|^2 + 2\|y\|^2$.*

Důkaz: Formule se ukáže umocněním

$$\|x+y\|^2 + \|x-y\|^2 = \|x\|^2 + 2x^\top y + \|y\|^2 + \|x\|^2 - 2x^\top y + \|y\|^2 = 2\|x\|^2 + 2\|y\|^2 .$$

Q.E.D.

Připomeňme větu o projekci bodu na konvexní uzavřenou množinu.

Věta 3.2 (o projekci): *Nechť $K \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní uzavřená množina, $K \neq \emptyset$ a $x \in \mathbb{R}^n$ je daný bod. Potom existuje právě jeden bod $\hat{x} \in K$ takový, že $\|x - \hat{x}\| = \min\{\|x-y\| \,:\, y \in K\}$.*

Tento bod je jednoznačně charakterizován podmínkou

$$(x-\hat{x})^\top (y - \hat{x}) \leq 0 \text{ pro každé } y \in K. \tag{3.1}$$

Bod $\hat{x}$ nazýváme projekcí bodu x na množinu K.

Důkaz: Nejdříve označme $\Delta = \inf\{\|x-y\| \,:\, y \in K\}$.

1. Existence

   Vezměme posloupnost $y_i \in K$, $i \in \mathbb{N}$ takovou, že $\lim_{i\to+\infty} \|x - y_i\| = \Delta$.

   Z rovnoběžníkové rovnosti, viz lemma 3.1, dostáváme pro každou dvojici $i, j \in \mathbb{N}$ rovnost

$$\|y_i - y_j\|^2 = 2\|x-y_i\|^2 + 2\|x-y_j\|^2 - 4\left\|x - \frac{1}{2}(y_i+y_j)\right\|^2 .$$

Z konvexnosti K je $\frac{1}{2}(y_i + y_j) \in K$ a tak dostáváme

$$\|y_i - y_j\|^2 \leq 2\|x - y_i\|^2 + 2\|x - y_j\|^2 - 4\Delta^2 \longrightarrow 0.$$

Posloupnost je tudíž Cauchyovská a tak existuje $\hat{x} \in \mathbb{R}^n$ takové, že $y_i \longrightarrow \hat{x}$.
Z uzavřenosti množiny K je $\hat{x} \in K$ a ze spojitosti normy $\|x - \hat{x}\| = \Delta$.

2. Jednoznačnost.

   Nechť $x^*, x^{**} \in K$ a $\|x - x^*\| = \|x - x^{**}\| = \Delta$.

   Obdobně jako v předchozí části důkazu dostaneme odhad

$$\|x^* - x^{**}\|^2 = 2\|x - x^*\|^2 + 2\|x - x^{**}\|^2 - 4\left\|x - \frac{1}{2}(x^* + x^{**})\right\|^2 \leq$$

$$\leq 2\|x - x^*\|^2 + 2\|x - x^{**}\|^2 - 4\Delta^2 = 0.$$

   Tudíž $x^* = x^{**}$.

3. Nutná a postačující podmínka.

   (a) Nechť $\hat{x} \in K$ je takové, že $\|x - \hat{x}\| = \Delta$, a předpokládejme, že podmínka (3.1) neplatí.
   Pak existuje $y \in K$ takové, že $(x - \hat{x})^\top (y - \hat{x}) > 0$.
   Pro $\alpha \in (0, 1)$ označíme $z(\alpha) = (1 - \alpha)\hat{x} + \alpha y$. Pak funkce

$$\begin{aligned} f(\alpha) &= \|x - z(\alpha)\|^2 = \|(1-\alpha)(x - \hat{x}) + \alpha(x - y)\|^2 = \\ &= (1-\alpha)^2\|x - \hat{x}\|^2 + 2\alpha(1-\alpha)(x - \hat{x})^\top (x - y) + \alpha^2\|x - y\|^2 \end{aligned}$$

   splňuje $f(0) = \Delta^2$ a $f'(0) = -2\|x - \hat{x}\|^2 + 2(x - \hat{x})^\top (x - y) = 2(x - \hat{x})^\top (\hat{x} - y) < 0$, neboť $f'(\alpha) = -2(1-\alpha)\|x - \hat{x}\|^2 + 2(1 - 2\alpha)(x - \hat{x})^\top (x - y) + 2\alpha\|x - y\|^2$.
   Tudíž v nějakém pravém okolí nuly je $f(\alpha) < \Delta^2$, to je ale spor s definicí konstanty Δ.

   (b) Nyní nechť je podmínka (3.1) splněna pro $\hat{x} \in K$ a $y \in K$. Pak

$$\|x - y\|^2 = \|(x - \hat{x}) + (\hat{x} - y)\|^2 = \|x - \hat{x}\|^2 + 2(x - \hat{x})^\top (\hat{x} - y) + \|\hat{x} - y\|^2 \geq \|x - \hat{x}\|^2.$$

   Tudíž $\|x - \hat{x}\| = \Delta$.

Q.E.D.

Podmínka (3.1) má geometrickou interpretaci. Znamená, že úhel mezi $x - \hat{x}$ a $y - \hat{x}$ není ostrý pro žádné $y \in K$.

Věta 3.3 (oddělitelnost bodu a konvexní množiny): *Nechť $K \subset \mathbb{R}^n$, $K \neq \emptyset$ je konvexní množina a $x \notin \operatorname{clo}(K)$. Pak existuje $\gamma \in \mathbb{R}^n$, $\gamma \neq \mathbf{0}$ tak, že $\inf\left\{\gamma^\top y : y \in K\right\} > \gamma^\top x$.*

Lze volit například $\gamma = \hat{x} - x$, kde $\hat{x}$ je projekce bodu x na množinu K. Pro tuto speciální volbu dostáváme silnější výsledek $\inf\left\{\gamma^\top y : y \in K\right\} = \min\left\{\gamma^\top y : y \in \operatorname{clo}(K)\right\} = \gamma^\top \hat{x} > \gamma^\top x$.

Důkaz: Podle věty 3.2 existuje jednoznačně určený bod $\hat{x} \in \operatorname{clo}(K)$, který je projekcí bodu x na K, a platí (3.1), tj.

$$(x - \hat{x})^\top (y - \hat{x}) \leq 0 \text{ pro každé } y \in \operatorname{clo}(K).$$

Položme $\gamma = \hat{x} - x$. Pak

$$\gamma^\top (y - \hat{x}) \geq 0 \text{ pro každé } y \in K,$$
$$\gamma^\top (\hat{x} - x) = \|\gamma\|^2 = (\hat{x} - x)^\top (\hat{x} - x) > 0 \text{ neboť } x \notin \text{clo}(K).$$

Tudíž

$$\gamma^\top y \geq \gamma^\top \hat{x} > \gamma^\top x \text{ pro každé } y \in K.$$

Q.E.D.

Geometricky věta 3.3 říká, že existuje uzavřený poloprostor $H = \left\{x \in \mathbb{R}^n : \gamma^\top x \geq c\right\}$ tak, že $K \subset H$ a bod y má od H kladnou vzdálenost.

Věta 3.4 (o opěrné nadrovině): *Nechť $K \subset \mathbb{R}^n$, $K \neq \emptyset$ je konvexní množina a $y \in \partial(K)$. Pak existuje $\gamma \in \mathbb{R}^n$, $\gamma \neq \mathbf{0}$ tak, že $\inf\left\{\gamma^\top x : x \in K\right\} \geq \gamma^\top y$.*

Důkaz: $y \in \partial(K)$, proto existuje posloupnost bodů $y_k \notin \text{clo}(K)$, $k \in \mathbb{N}$ taková, že $y_k \to y$.
Pro každé $k \in \mathbb{N}$ podle věty 3.3 existuje $\gamma_k \in \mathbb{R}^n$, $\gamma_k \neq \mathbf{0}$ takové, že $\inf\left\{\gamma_k^\top x : x \in K\right\} > \gamma_k^\top y$.
Po znormování dostáváme, že všechna $\beta_k = \frac{\gamma_k}{\|\gamma_k\|}$, $k \in \mathbb{N}$ leží v kompaktní sféře $S = \{x \in \mathbb{R}^n : \|x\| = 1\}$.
Dokážeme tedy vybrat konvergentní podposloupnost $\beta_{k_m} \to \gamma$ při $m \to +\infty$.
Potom pro každé $x \in K$ dostáváme:

$$\gamma^\top x = \lim_{m \to +\infty} \beta_{k_m}^\top x \geq \lim_{m \to +\infty} \beta_{k_m}^\top y = \gamma^\top y.$$

Tím je věta dokázána.

Q.E.D.

Geometricky věta 3.4 říká, že existuje nadrovina $L = \left\{x \in \mathbb{R}^n : \gamma^\top x = c\right\}$ a jí určený uzavřený poloprostor $H = \left\{x \in \mathbb{R}^n : \gamma^\top x \geq c\right\}$ tak, že $y \in L \cap \text{clo}(K)$ a $K \subset H$. Takovéto nadrovině říkáme opěrná nadrovina množiny K v bodě $y \in \partial(K)$.

Věta 3.3 umožňuje charakterizovat uzavřené konvexní množiny.

Věta 3.5 (reprezentace uzavřené konvexní množiny): *Nechť $K \subset \mathbb{R}^n$ je množina. Pak K je uzavřená konvexní množina tehdy a jen tehdy, když je průnikem všech uzavřených poloprostorů, které ji obsahují.*

Důkaz: Uzavřené konvexní poloprostory jsou uzavřené konvexní množiny. Proto i jejich průnik je uzavřená konvexní množina. Stačí proto ukázat pouze opačnou implikaci.

Předpokládejme, že K je uzavřená konvexní množina.
Označme $\mathcal{M} = \{H : H \subset \mathbb{R}^n \text{ uzavřený poloprostor}, K \subset H\}$ a položme $C = \bigcap_{H \in \mathcal{M}} H$.

1. Evidentně $C \supset K$.
2. Vezměme $y \notin K$.
   Podle věty 3.3 existuje $\gamma \in \mathbb{R}^n$, $\gamma \neq \mathbf{0}$ takový, že $\inf\left\{\gamma^\top x : x \in K\right\} > \gamma^\top y$.
   Označme $\Delta := \inf\left\{\gamma^\top x : x \in K\right\}$.
   Pak $H := \left\{x \in \mathbb{R}^n : \gamma^\top x \geq \Delta\right\}$ je uzavřený poloprostor s vlastnostmi $K \subset H$ a $y \notin H$.
   Tudíž $y \notin C$ a proto $C \subset K$.

Q.E.D.

Lepší využití věty 3.3 umožňuje tuto charakterizaci zlepšit.

Věta 3.6 (reprezentace uzavřené konvexní množiny 2): *Nechť $K \subset \mathbb{R}^n$ je množina. Pak K je uzavřená konvexní množina tehdy a jen tehdy, když je průnikem všech svých opěrných uzavřených poloprostorů.*

Důkaz: Stejně jako v důkaze předchozí věty stačí ukázat pouze druhou implikaci. Předpokládejme proto, že K je uzavřená konvexní množina.
Označme $\mathcal{M} = \{H : H \subset \mathbb{R}^n$ opěrný uzavřený poloprostor množiny $K\}$ a položme $C = \bigcap_{H \in \mathcal{M}} H$.

1. Evidentně $C \supset K$.
2. Vezměme $y \notin K$.

   Položme $\gamma = \hat{y} - y$, kde $\hat{y}$ je projekce bodu y na množinu K.

   Podle věty 3.3 platí $\min\left\{\gamma^\top x \,:\, x \in K\right\} = \gamma^\top \hat{y} > \gamma^\top y$.

   Pak $H := \left\{x \in \mathbb{R}^n \,:\, \gamma^\top x \geq \gamma^\top \hat{y}\right\}$ je opěrný poloprostor množiny K a $y \notin H$.

   Tudíž $y \notin C$ a proto $C \subset K$.

Tím jsme se přesvědčili, že $K = C$.

Q.E.D.

Věty o oddělitelnosti mají své důsledky také pro konvexní funkce.

Věta 3.7: *Nechť $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ je neprázdná konvexní množina a $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ je konvexní funkce. Pak $\partial f(x) \neq \emptyset$ pro každé $x \in \operatorname{rint}(\mathsf{D})$.*

Důkaz: Bez újmy na obecnosti můžeme předpokládat, že $\operatorname{int}(\mathsf{D}) \neq \emptyset$.
Vezměme $x \in \operatorname{int}(\mathsf{D})$.
Pak $(x, f(x)) \in \partial(\mathsf{epi}(f))$ a podle věty 3.4 existují $\alpha \in \mathbb{R}^n$ a $\beta \in \mathbb{R}$ taková, že $\binom{\alpha}{\beta} \neq \mathbf{0}$ a pro všechna $(y, \eta) \in \mathsf{epi}(f)$ platí

$$\alpha^\top y + \beta\eta \geq \alpha^\top x + \beta f(x).$$

Číslo η může být libovolně velké. Proto nutně $\beta \geq 0$.
Uvažujeme $x \in \operatorname{int}(\mathsf{D})$ a tak $\beta > 0$.

- Je tomu tak proto, že existuje $\delta > 0$ takové, že $\mathcal{U}_\delta(x) \subset \mathsf{D}$.

  Kdyby tedy $\beta = 0$, pak by muselo pro všechna $y \in \mathsf{Dom}(f)$ platit $\alpha^\top y \geq \alpha^\top x$.

  Speciálně by pro všechna $\xi \in \mathbb{R}^n$, $\|\xi\| < \delta$ platilo $\alpha^\top(x + \xi) \geq \alpha^\top x$.

  To znamená $\alpha^\top \xi \geq 0$ pro všechna $\xi \in \mathbb{R}^n$, $\|\xi\| < \delta$.

  Tuto podmínku však lze splnit pouze pokud $\alpha = \mathbf{0}$.

  Tím dostáváme $\binom{\alpha}{\beta} = \mathbf{0}$, což je spor s tím, že víme, že tento vektor je nenulový.

Tudíž pro všechna $(y, \eta) \in \mathsf{epi}\,(f)$ platí

$$\frac{1}{\beta}\,\alpha^\top y + \eta \geq \frac{1}{\beta}\,\alpha^\top x + f\,(x)\,.$$

Odtud pro všechna $y \in \mathsf{Dom}\,(f)$ platí

$$f\,(y) - f\,(x) \geq -\frac{1}{\beta}\,\alpha^\top (y - x).$$

Našli jsme $-\frac{1}{\beta}\,\alpha \in \partial f\,(x)$. Tím je věta dokázána.

Q.E.D.

Pro spojitou funkci dostáváme novou charakterizaci konvexní funkce.

Věta 3.8: *Nechť $\mathsf{D} \subset \mathbb{R}^n$ je konvexní množina a $f : \mathsf{D} \to \mathbb{R}$ je spojitá funkce. Pak f je konvexní funkce tehdy a jen tehdy, když $\partial f\,(x) \neq \emptyset$ pro každé $x \in \mathrm{rint}\,(\mathsf{D})$.*

Důkaz: Podle věty 3.7 je podmínka pro konvexní funkci splněna. Stačí proto ukázat pouze opačnou implikaci.

1. Vezměme $x, y \in \mathrm{rint}\,(\mathsf{D})$ a $0 < \lambda < 1$.
   Potom také $z = \lambda x + (1 - \lambda) y \in \mathrm{rint}\,(\mathsf{D})$, neboť D je konvexní množina.
   Vezměme $\alpha \in \partial f\,(z)$, které podle podmínky existuje.
   Z definice subgradientu platí

$$\begin{aligned} f\,(x) - f(z) &\geq \alpha^\top (x - z), \\ f\,(y) - f(z) &\geq \alpha^\top (y - z). \end{aligned}$$

   Odtud

$$\lambda(f\,(x) - f(z)) + (1 - \lambda)(f\,(y) - f(z)) \geq \lambda\alpha^\top (x - z) + (1 - \lambda)\alpha^\top (y - z).$$

   Úpravou výrazů dostaneme

$$\lambda f\,(x) + (1 - \lambda) f\,(y) - f(z) \geq \alpha^\top (\lambda x + (1 - \lambda) y - z) = 0.$$

   Ukázali jsme, že

$$\lambda f\,(x) + (1 - \lambda) f\,(y) \geq f(\lambda x + (1 - \lambda) y).$$

2. Vezměme $x, y \in \mathsf{D}$ a $0 < \lambda < 1$.
   Podle lemmatu 1.14 je $\mathsf{D} \subset \mathrm{clo}\,(\mathrm{rint}\,(\mathsf{D}))$.
   Existují proto posloupnosti $x_k, y_k \in \mathrm{rint}\,(\mathsf{D})$ takové, že $x_k \to x$ a $y_k \to y$.
   Víme již, že pro každé $k \in \mathbb{N}$ platí

$$\lambda f(x_k) + (1 - \lambda) f(y_k) \geq f(\lambda x_k + (1 - \lambda) y_k).$$

   Limitním přechodem a s využitím spojitosti funkce f na D dostáváme

$$\lambda f\,(x) + (1 - \lambda) f\,(y) \geq f(\lambda x + (1 - \lambda) y).$$

Funkce f je tedy konvexní.

Q.E.D.

Věty 3.3 a 3.4 řeší plně problém oddělitelnosti bodu a konvexní množiny. Dále se budeme zabývat oddělitelností dvou konvexních množin. Uvědomme si, že v principu existují dvě možnosti, jak mohou být dvě množiny odděleny nadrovinou.

Definice 3.9 *Nechť $A, B \subset \mathbb{R}^n$.*

i) A a B jsou neostře oddělitelné, jestliže existuje $\gamma \in \mathbb{R}^n$, $\gamma \neq \mathbf{0}$ tak, že

$$\gamma^\top a \geq \gamma^\top b \text{ pro každé } a \in A\,,\ b \in B. \tag{3.2}$$

ii) A a B jsou ostře oddělitelné, jestliže existuje $\gamma \in \mathbb{R}^n$, $\gamma \neq \mathbf{0}$ a $c, d \in \mathbb{R}$ tak, že

$$\gamma^\top a \geq c > d \geq \gamma^\top b \text{ pro každé } a \in A\,,\ b \in B. \tag{3.3}$$

Mezi zavedenými oddělitelnostmi je jednoduchý vztah.

Lemma 3.10 *Jsou-li dvě množiny ostře oddělitelné, pak jsou neostře oddělitelné.*

Důkaz: Implikace je evidentní.

Q.E.D.

Ostrou i neostrou oddělitelnost lze ekvivalentně vyjádřit.

Lemma 3.11 *Množiny $A, B \subset \mathbb{R}^n$ jsou neostře oddělitelné tehdy a jen tehdy, když existuje $\gamma \in \mathbb{R}^n$, $\gamma \neq \mathbf{0}$ tak, že*

$$\inf\left\{\gamma^\top a \,:\, a \in A\right\} \geq \sup\left\{\gamma^\top b \,:\, b \in B\right\}. \tag{3.4}$$

Důkaz: Vlastnost (3.4) je pouze jiným zápisem (3.2).

Q.E.D.

Lemma 3.12 *Množiny $A, B \subset \mathbb{R}^n$ jsou ostře oddělitelné tehdy a jen tehdy, když existuje $\gamma \in \mathbb{R}^n$, $\gamma \neq \mathbf{0}$ tak, že*

$$\inf\left\{\gamma^\top a \,:\, a \in A\right\} > \sup\left\{\gamma^\top b \,:\, b \in B\right\}. \tag{3.5}$$

Důkaz: Vlastnost (3.3) evidentně implikuje (3.5).
Platí-li (3.5), pak stačí položit $c := \inf\left\{\gamma^\top a \,:\, a \in A\right\}$, $d := \sup\left\{\gamma^\top b \,:\, b \in B\right\}$ a získáme (3.3).

Q.E.D.

Oddělitelnost množin a oddělitelnost jejich konvexních obalů dopadne stejně.

Lemma 3.13 *Nechť $A, B \subset \mathbb{R}^n$. Pak platí:*

- *Množiny A, B jsou neostře oddělitelné tehdy a jen tehdy, jsou-li neostře oddělitelné* $\mathrm{conv}\,(A)$, $\mathrm{conv}\,(B)$.

- *Množiny A, B jsou ostře oddělitelné tehdy a jen tehdy, jsou-li ostře oddělitelné* $\operatorname{conv}(A)$, $\operatorname{conv}(B)$.

Důkaz: Ekvivalence jsou evidentní. Stačí si pouze uvědomit, že pro každé $\gamma \in \mathbb{R}^n$ a $C \subset \mathbb{R}^n$ platí

$$\inf\left\{\gamma^\top c \,:\, c \in C\right\} = \inf\left\{\gamma^\top c \,:\, c \in \operatorname{conv}(C)\right\}.$$

Q.E.D.

Pokud jsou množiny disjunktní, uzavřené konvexní a jedna z nich je kompaktní, pak je lze ostře oddělit.

Věta 3.14 (ostrá oddělitelnost konvexních množin): *Nechť $A \subset \mathbb{R}^n$ je uzavřená konvexní množina a $B \subset \mathbb{R}^n$ je kompaktní konvexní množina. Když $A \neq \emptyset$, $B \neq \emptyset$ a $A \cap B = \emptyset$, pak je lze ostře oddělit.*

Důkaz: Položme

$$K = A - B = \{a - b \,:\, a \in A, b \in B\}.$$

1. Víme, že množina K je neprázdná a konvexní.
2. $\mathbf{0} \notin K$, jinak by totiž muselo být $A \cap B \neq \emptyset$.
3. Zbývá ukázat uzavřenost množiny K.

   Nechť $y_i \in K$, $i \in \mathbb{N}$ jsou takové, že $y_i \to \hat{y} \in \mathbb{R}^n$ při $i \to +\infty$.

   Z definice množiny K víme, že pro každé $i \in \mathbb{N}$ existují $a_i \in A$, $b_i \in B$ takové, že $y_i = a_i - b_i$.

   Z kompaktnosti množiny B lze vybrat podposloupnost i_k, $k \in \mathbb{N}$ tak, aby $b_{i_k} \to \hat{b} \in B$ při $k \to +\infty$.

   Pak však také $a_{i_k} = y_{i_k} + b_{i_k} \to \hat{a} = \hat{y} + \hat{b} \in \mathbb{R}^n$ při $k \to +\infty$. Množina A je uzavřená a proto $\hat{a} \in A$.

   Zjistili jsme, že $\hat{y} = \hat{a} - \hat{b} \in K$. Tím jsme ověřili, že K je uzavřená množina.

Pro množinu K a bod $\mathbf{0}$ jsou splněny předpoklady věty 3.3. Lze je tedy ostře oddělit.
Proto existuje $\gamma \in \mathbb{R}^n$, $\gamma \neq \mathbf{0}$ tak, že $\inf\left\{\gamma^\top x \,:\, x \in K\right\} > \gamma^\top \mathbf{0} = 0$.
Vraťme se nyní k definici množiny K, proto platí

$$0 < \inf\left\{\gamma^\top x \,:\, x \in K\right\} = \inf\left\{\gamma^\top (a-b) \,:\, a \in A,\ b \in B\right\} = \inf\left\{\gamma^\top a \,:\, a \in A\right\} - \sup\left\{\gamma^\top b \,:\, b \in B\right\}.$$

Odtud $\inf\left\{\gamma^\top a \,:\, a \in A\right\} > \sup\left\{\gamma^\top b \,:\, b \in B\right\}$, což je podle lemmatu 3.12 ekvivalentní s ostrou oddělitelností množin A a B.

Q.E.D.

Pokud jsou množiny disjunktní a konvexní, pak je umíme oddělit pouze neostře.

Věta 3.15 (neostrá oddělitelnost konvexních množin): *Nechť $A, B \subset \mathbb{R}^n$ jsou konvexní množiny. Když $A \neq \emptyset$, $B \neq \emptyset$ a $\operatorname{rint}(A) \cap \operatorname{rint}(B) = \emptyset$, pak je lze neostře oddělit.*

Důkaz: Položme

$$K = A - B = \{a - b \,:\, a \in A, b \in B\}.$$

1. Množina K je evidentně neprázdná a konvexní.

2. Ukážeme, že $\mathbf{0} \notin \operatorname{int}(K)$.

   Předpokládejme, že $\mathbf{0} \in \operatorname{int}(K)$.

   Pak existuje $\bar{x} \in A \cap B$ a $\varepsilon > 0$ takové, že $\mathcal{U}_\varepsilon(\mathbf{0}) \subset K$.

   Množiny jsou konvexní a neprázdné a tak existují body $a^1 \in \operatorname{rint}(A)$ a $b^1 \in \operatorname{rint}(B)$ tak, že $\left\|a^1 - \bar{x}\right\| < \frac{\varepsilon}{2}$, $\left\|b^1 - \bar{x}\right\| < \frac{\varepsilon}{2}$.

   Pak $a^1 - b^1 \in \mathcal{U}_\varepsilon(\mathbf{0}) \subset K$ a také $b^1 - a^1 \in \mathcal{U}_\varepsilon(\mathbf{0}) \subset K$.

   Pak existují $a^2 \in A$ a $b^2 \in B$ tak, že $a^2 - b^2 = b^1 - a^1$.

   Potom však bod $\frac{a^1+a^2}{2} = \frac{b^1+b^2}{2} \in \operatorname{rint}(A) \cap \operatorname{rint}(B)$, což je spor s předpokladem, že průnik relativních vnitřků uvažovaných množin je prázdný.

Tudíž množinu K a bod $\mathbf{0}$ lze neostře oddělit; plyne to z věty 3.3, když $\mathbf{0} \notin \operatorname{clo}(K)$, případně z věty 3.4, když $\mathbf{0} \in \partial(K)$.
Proto existuje $\gamma \in \mathbb{R}^n$, $\gamma \neq \mathbf{0}$ tak, že $\inf\left\{\gamma^\top x \,:\, x \in K\right\} \geq 0$.
Vraťme se nyní k definici množiny K, proto platí

$$0 \leq \inf\left\{\gamma^\top x \,:\, x \in K\right\} = \inf\left\{\gamma^\top (a-b) \,:\, a \in A\,,\ b \in B\right\} = \inf\left\{\gamma^\top a \,:\, a \in A\right\} - \sup\left\{\gamma^\top b \,:\, b \in B\right\}.$$

Odtud $\inf\left\{\gamma^\top a \,:\, a \in A\right\} \geq \sup\left\{\gamma^\top b \,:\, b \in B\right\}$, což je podle lemmatu 3.11 ekvivalentní s neostrou oddělitelností množin A a B.

Q.E.D.

Index

Literatura

[1] Bazara, M.S.; Sherali, H.D.; Shetty, C.M.: *Nonlinear Programming. Theory and Algorithms.* 2nd edition, Wiley, New York, 1993.

[2] Dupačová, J.: *Lineární programování.* SPNP, Praha, 1982.

[3] Plesník, J.; Dupačová, J.; Vlach, M.: Lineárne programovanie, Alfa, Bratislava, 1990.

[4] Habala, P.; Hájek, P.; Zizler, V.: *Introduction to Banach Spaces I-II.* MatfyzPress, Praha, 1996.

[5] Lachout, P.: *Teorie pravděpodobnosti.* Skripta MFF UK, Praha, 1998.

[6] Rockafellar, T.: *Convex Analysis.*, Springer-Verlag, Berlin, 1975.

[7] Rockafellar, T.; Wets, R. J.-B.: *Variational Analysis.* Springer-Verlag, Berlin, 1998.